

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Första kammaren.

Nr 4.

Måndagen den 20 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 1 e. m.

Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1930/1931. *Statsverkspropositionen.*

(Forts.)

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Remissdebatten har nu ändrat karaktär och övergått till att bli en interpellationsdebatt på grund av den nya metod, som ecklesiastikministern just vid detta tillfälle har infört i riksdagen vid besvarandet av interpellationer. Inte ens denna förändrade karaktär hos debatten skulle ha föranlett mig att begära ordet, om inte ecklesiastikministern också hade gjort en motsvarande förändring, när det gällde själva den fråga, som här har kommit upp. Han har i mycket hög grad lyckats smussa undan vad som här är huvudsaken för att mindre väsentliga saker i stället skulle komma till synes.

Det förhåller sig inte alls så, som herr ecklesiastikministern framlade saken; det är inte på det sättet, att hans förändring i fråga om undervisningsplanen är en sak, som huvudsakligen berör honom och herr Rydén eller honom och skolöverstyrelsen. Det är visserligen sant, att han har det övertaget över 1919 års ecklesiastikminister, att han har lyckats få en chef för skolöverstyrelsen, på vilken han kan stödja sig beträffande den förändring i undervisningsplanen, som det här är fråga om, och det hade inte herr Rydén på sin tid. Men den saken är alldeles ovidkommande, så fort man lägger märke till, att det här inte kan gälla en uppgörelse mellan ecklesiastikministern och skolöverstyrelsen, utan att det här tvärtom är fråga om, att Kungl. Maj:t genom vidtagande av dessa förändringar har gått stick i stäv emot andra kammarens uttalade åsikt. Ty det är detta, som är det viktiga och det väsentliga. Tvärt emot vad nu är fallet kunde herr Rydén som ecklesiastikminister år 1919 stödja sig på andra kammarens beslut i denna fråga, ty 1919 års undervisningsplan för folkskolan är, vad kristendomsundervisningen beträffar, helt enkelt ett expedierande av andra kammarens beslut år 1915.

Vad som här är av betydligt större vikt än ecklesiastikministern tycks vilja antaga, det är, att det inte bara är en pedagogisk fråga det här gäller, utan att det är en gammal politisk fråga, nämligen den som rör religionsfriheten och dess utveckling här i landet. Redan år 1911 upptogs katekesfrågan i andra kammaren av Knut Kjellberg just ur den synpunkten i hans motion om ersättande av den nuvarande dogmatiska kristendomsundervisningen i skolorna med en konfessionslös undervisning. Den motionen vann inte anklang ens i andra kammaren. Jag var lika intresserad som någonsin Knut Kjellberg för tillämpandet av religionsfrihetens princip i skolundervisningen, men då jag var övertygad om, att den väg han valt inte var framkomlig, så motionerade

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

jag 1913, 1914 och 1915 om kristendomsundervisningens läggande på det sättet, att den huvudsakligen skulle vila på bibeltexten utan användning av förklaringar i form av dogmatiska läro- och läseböcker. 1915 väckte jag denna motion tillsammans med herrar Klefbeck och Johan Sandler i denna kammare, under det herr Sterne bar fram den i andra kammaren. 1915 tillstyrkte andra kammarens första tillfälliga utskott en omläggning av kristendomsundervisningen just i den riktningen, att kristendomsundervisningen för framtiden skulle baseras huvudsakligen på bibeltexten utan användning av tolkningar av förklaringarna i form av dogmatiska läro- och läseböcker. Sedan kom frågan upp i kamrarna år 1918. Då upptogs andrakammarlinjen av herr Hellberg i denna kammare och herr Andersson i Fiskebäckskil i andra kammaren. Jag kan ju i förbigående passa på och ge den upprättelsen åt Bohuslän, att det dock var från det landskapet som denna tanke år 1918 upptogs i andra kammaren, vilken år 1919 fick komma in i den nya undervisningsplanen. Men samtidigt som den gamla linjen från 1915 återupptogs på det sättet, började i andra kammaren ånyo kampen för en fortsättning på den inslagna vägen. I andra kammaren väckte Knut Kjellberg åter sin motion, men samtidigt väcktes i denna kammare av herrar Olof Olsson och Bäckström och i andra kammaren av herr Per Edvin Sköld m. fl. en motion om utredning angående konfessionslös kristendomsundervisning i de svenska skolorna, varvid också herr Hansson i Mora gick samma väg. Andra kammaren hade således kommit ett steg längre i utvecklingen. Den beslöt att avlåta en skrivelse med begäran om utredning rörande införandet av en efter tidens krav avpassad religionsundervisning i skolorna.

Alldeles tydligt är således, att andra kammaren betraktat sin ståndpunkt av 1915 precis så, som herr Rydén själv betraktade den, då han effektuerade andra kammarens beslut i sin undervisningsplan år 1919. Andra kammaren betraktade detta endast såsom ett steg på vägen. Nu antydde herr Rydén här i debatten, att han genom vidtagandet av sin åtgärd trodde, att man skulle komma vidare utan strid fram mot tillfredsställande förhållanden i skolan i fråga om religionsfrihetens tillämpande i undervisningen. Det trodde tydligen också andra kammaren och riksdagen överhuvud. Att herr Rydén inte haft första kammaren emot sig i fråga om sin undervisningsplan visa bäst debatterna efter denna undervisningsplans utförande.

Den nuvarande ecklesiastikministern har således gått direkt emot riksdagens beslut och önskingar, när han för utvidgande av religionstvånget i skolorna gått fram den väg han slagit in på. I den debatt, som fördes här i lördags mellan herr Rydén och ecklesiastikministern, var ecklesiastikministern angelägen att fästa uppmärksamheten på, att den interpellation han då besvarade rörde den pedagogiska sidan av kristendomsundervisningen och inte hade något att göra med religionsfriheten. Herr Rydén påpekade gentemot de exempel ecklesiastikministern hade framdragit — exempel på utanläsning i kristendomsundervisningen, jämförd med utanläsning i andra ämnen — att det dock var en stor skillnad på utanläsning, när det gällde trossatser och när det gällde profana ämnen. Detta erkände ecklesiastikministern utan vidare, och det var i det sammanhanget han fäste uppmärksamheten på, att denna fråga ur religionsfrihetens synpunkt nu inte förelåg. Jo, det är just den frågan, som föreligger, och det i särskilt hög grad, då ecklesiastikministern har företagit en sådan åtgärd som denna. I och med att han erkänt, att det är en bestämd skillnad i betydelsen av utanläsning, när det gäller trossatser och profana ämnen, har han också erkänt, att den åtgärd, som han har vidtagit, har att göra med andra kammarens i ärendet fattade beslut, som ligger till grund för 1919 års undervisningsplan, just ur religionsfrihetens synpunkt. Att den freden icke kom till stånd, som herr Rydén sade sig ha väntat på och som jag är övertygad

om, att alla, som i riksdagen förut sysslat med denna sak, väntat på, beror icke uteslutande på de motståndare till undervisningsplanen, som velat ha religionstvånget ytterligare utökat i skolorna, utan det beror också i någon mån på undervisningsplanen själv. Just den synpunkten, som herr Rydén underströk rörande den olika betydelsen av utläsning i kristendomsämnet och i profana ämnen, iaktogs mycket noggrant i de motioner, som lågo till grund för andra kammarens beslut och även i herr Hellbergs motion 1918. I samtliga dessa motioner underströks det mycket starkt, att kristendomsämnet icke borde vara ett läxämne, utan att den bibeltext, som skulle användas såsom underlag för kristendomsundervisningen, borde läsas i skolan och att till den borde anknytas de förklaringar, som brukas anknytas till litteraturläsning i allmänhet i skolorna. I samtliga de motioner, varöver första kammarens första tillfälliga utskott avgav utlåtande, kom således den saken ganska tydligt fram. Misstaget i undervisningsplanen på denna punkt torde ligga däri, att utläsning av bibeltext överhuvud taget tilläts. För att komma fram till den ståndpunkt, som hävdades av andra kammaren, torde det vara nödvändigt, att undervisningsplanen i det stycket ändras därhän, att all utläsning av stycken ur bekännelse- och trosskrifter helt och hållet förbjödes i skolorna och att psalmer endast få läras utantill, i den mån de anses vara behöfliga och lämpliga för sångundervisningen.

Men det var också en annan punkt, där 1919 års undervisningsplan måste så småningom verka därhän, att striderna från riksdagarna 1911, 1913, 1915 och 1918 återupptogs, och det var bibehållandet av tvångsandakten i skolorna. Det är icke någon högre religiös kulturnivå, som gör sig gällande i kravet på tvångsandakt i skolorna än den, som gör sig gällande i kravet på tvång att bevista korum och militärgudstjänster. Det är således mycket möjligt, att herr Rydén kan få rätt i alla fall, då han vill göra gällande, att man utan upprivande strider i skolorna kan komma fram till en konfessionslös undervisning på den väg, som andra kammaren anvisade år 1915, den väg, som herr Rydén själv gick såsom ecklesiastikminister år 1919, genom att troget följa andra kammarens beslut vid utformningen av undervisningsplanen. Men det går icke utan strid att komma fram på den vägen, om en regering med sympati för utvidgat religionstvång, när tillfälle erbjuder sig, utan vidare stryker ett streck över riksdagens uttalade önskan och helt och hållet i en minoritets tecken går rakt mot de tendenser och den inriktning, som riksdagen genom sina beslut understrukt.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som jag velat framhålla, för att diskussionen icke uteslutande skall röra sig om ecklesiastikministerns och hans motståndares pedagogiska utläggningar till bibeltexten och till Luthers katekes. Svenska riksdagen har en gång tagit avstånd från användandet av dogmatiska läro- och läseböcker i kristendomsundervisningen, all pedagogisk skicklighet till trots. Beviset för att barnen kunna tillägna sig vissa stycken av katekesen och andra bekännelseskriterier likaväl som bibeltexten har ingenting att göra med riksdagens diskussion i denna fråga. Det vore besynnerligt, om man icke med god vilja skulle kunna hitta en och annan sak i Luthers lilla katekes, som är lämplig för barnen. Men då man här vill framställa som en trossats, att åtminstone första och tredje huvudstyckena äro av den arten, så är det rätt underligt, att redan Luthers förklaring till första budet måste väcka betänkligheter hos var och en, som diskuterar lämpligheten av att söka få små barn att fatta dylika ting. Huru som helst, den saken föreligger icke nu till behandling. Skall utvecklingen kunna anknytas till andra kammarens beslut år 1915, som kommit till uttryck i 1919 års undervisningsplan, skall utvecklingen i fråga om kristendomsundervisningen kunna fortsätta på den vägen utan svårare strider rörande ordningen för folkskolan, får man icke gå tillbaka, såsom den

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nuvarande regeringen gjort, till föregående förhållanden, utan man måste gå vidare på den vägen fram till sådana förhållanden, att det med skäl kan sägas, att den religionsfrihet, som tillerkänts varje svensk medborgare, barn såväl som föräldrar, också kommit i tillämpning i kristendomsundervisningen i folkskolan.

Herr Wagnsson: Herr talman! Den kvällstidning, som redigeras av en förutvarande ledamot av denna kammare, förkunnade med sedvanlig sanningskärlek i en ledare på själva söndagen — jag citerar ordagrant — att »anloppet i katekesfrågan kom av sig vid ingången, sedan ecklesiastikministern med prisvärd snabbhet tagit hand om sina vedersakare samt klart och övertygande preciserat regeringsbeslutets innebörd». Det faller mig naturligtvis icke in att offra några ord på omdömet, »att anloppet kom av sig vid ingången». Det må gärna stå såsom ett bevis, bland många andra, på arten av vederhäftighet i det nuvarande regeringsorganets ledarespalt, men klarheten över regeringsbeslutets innebörd skall jag tillåta mig att efterlysa.

Innan jag emellertid med ett par exempel söker visa, huru ringa klarhet herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet på olika punkter bragt över det allvarliga spørsmålet om katekesukasens tolkning, skall jag med några ord beröra den principiella sidan av detta problem.

Jag ansluter mig oförbehållsamt till den ställning, som andra kammaren 1918 intog, då den begärde en utredning om konfessionslös religionsundervisning. Med den religiösa splittring, som kännetecknar vår tid, är frågan om kristendomsundervisningens ordnande ett utomordentligt ömtåligt spørsmål. Att helt avskaffa all kristendomsundervisning och överlämna omsorgen om barnens bekantskap med de religiösa problemen åt okontrollerade enskilda eller samfund är, enligt min mening, en nödfallsutväg, som icke utan tvingande skäl bör beträdas. Å andra sidan är en dogmatiskt färgad och av intolerans burens kristendomsundervisning i vårt land icke önskvärd eller ens möjlig. Fattade jag herr statsrådet rätt, så ansåg han också en undervisning i det gamla katekespluggets tecken icke längre tillåten.

Den utväg ur svårigheterna, som borde kunna accepteras från skilda håll, är den objektiva undervisningen om kristendomen, dess historia och dess lära. Undervisningen bör med andra ord läggas så, att samvetsfrihetens bud lämnas okränkta. Men om detta skall kunna ske, måste splittrande moment endast objektivt beröras. Låt mig taga ett nära till hands liggande exempel. Det finnes tusentals familjer i vårt land, som bestämt ogilla den lutherska läran om sakramenten. Om denna skall bibringas barnen som en trossats, uppkommer en konflikt mellan skolan och hemmet, och det blir utan tvivel skolan, som blir lidande därav.

Det värdefulla med den Värner Rydéniska undervisningsplanen i denna del var, enligt min mening, att den innebar ett stort steg i rätt riktning. I anvisningarna till gällande undervisningsplan heter det — jag ber att få citera själva inledningen: — »Vid kristendomsundervisningen bör läraren städse erinra sig, att de olika hem, från vilka lärjungarna på grund av rådande skolplikt komma, i många fall företräda vitt skilda uppfattningar av de frågor, som vid kristendomsundervisningen kunna förekomma till behandling. Han bör därför vid sin undervisning sorgfälligt undvika allt, som kan verka såsom sårande angrepp på andras åskådning eller motverka uppkomsten hos lärjungarna av en vidhjärtad fördragsamhet mot olika tänkande. Det är av synnerlig vikt, att undervisningen i kristendom, utan att den därvid förlorar i allvar eller stadga, bedrivs så, att den icke kommer i strid med det nutida samhällets krav på tankefrihet för de enskilda individerna.»

Denna passus förefaller mig vara något av det värdefullaste av anvisnin-

garna i den Rydéniska undervisningsplanen. Likaledes var det för skolan av stor betydelse, att antalet veckotimmar, som ägnats åt kristendomsämnet, reducerades till mera rimliga proportioner, varigenom så viktiga ämnen som modersmål och räkning kunde beredas ökat utrymme på skolschemat.

Den Rydéniska undervisningsplanen får emellertid icke betraktas som tabu. Den var ett led i en nödvändig utveckling, men ingen slutstation. Den hade medfört en viss avspänning i striden om kristendomsämnets ställning i skolan och därmed bidragit till att åt skolan skapa arbetsro.

Nu är emellertid striden i full gång. Det är statsrådet Lindskog och den nuvarande regeringen, som kastat brandfacklan. De ha sökt att vrida utvecklingen tillbaka, trots de varningar för åtgärder i sådan riktning, som riksdagsmajoriteten uttalade i fjol. Nog vore det egendomligt, om icke fortfarande en klar majoritet skulle finnas i riksdagen, som vore villig att radera bort de plumpar i undervisningsplanen, som en minoritetsregering i strid mot riksdagens vilja tillåtit sig att sätta dit. Åtminstone torde det socialdemokratiska partiet som en man kräva, att katekesukasen återkallas. Häremot kan man ingalunda åberopa kravet på kontinuitet i regeringsärendenas behandling, ty denna kontinuitet var det, som den nuvarande eklestiastikministern bröt, då denna katekesukas utfärdades. Ett återförande till den tidigare lydelsen av undervisningsplanen i denna punkt blir i stället en lojalitet mot 1919 års undervisningsplan. Det blir då kontinuitet på denna punkt.

Tillåt mig nu, herr talman, att med några ord beröra de uttalanden, som statsrådet Lindskog gjorde i sitt interpellationssvar uti denna kammare. Svaret förelåg ju i delvis olika versioner i denna kammare och i medkammaren. Fattade jag herr statsrådet rätt, så fanns i sak ingen skillnad mellan den utfärdade författningstexten och generaldirektör Holmdahls reservation inom skolöverstyrelsen. Statsrådet underkände den av honom utnämnde generaldirektören som stilist, och han hade därför tillåtit sig en formell korrigering av texten. I sak hade han helt anslutit sig till herr Holmdahl.

Upplysningen kom icke för mig så synnerligen överraskande. Jag hade uppriktigt sagt väntat mig detta svar, och den affär av orden »stycken eller», som interpellanten gjort i sin interpellation och tidigare i Svensk läraretidning, föreföll mig, när jag först såg den, konstruerad.

En anmärkning, som dock efter interpellationssvaret kvarstår med oförminskad styrka, är påpekandet av den nya kungörelsens kautschukartade karaktär. Herr Holmdahl, som ju representerar speciell sakkunskap på detta område, lyckades icke övertyga skolöverstyrelsens majoritet om det ofarliga i den av honom valda linjen, och herr statsrådet torde lika litet därom kunna övertyga riksdagen. Genom att orda om, hurusom på andra områden i undervisningsplanen användas vaga uttryck, borttrollar man icke faktum. Om läraren i historieundervisningen eller i modersmålsundervisningen har rätt att fästa särskild vikt vid vissa partier av kursen, kränker han därmed ingens samvete. Men om vissa »stycken eller korta minnesord» i katekesen skola föreläggas till utanläsning, kan skolan, såsom jag redan delvis visat, lätt komma i konflikt med hemmet.

Huru den nya ukasen skall tolkas, har man icke heller fått klart besked om. På den punkten gives ingen klarhet. Herr statsrådet underkände den tidigare läsarten i åtskilliga högertidningar i vårt land. Dessa hade ansett, att skoldistriktet hade skyldighet att ändra sina läroplaner efter kungörelsens utfärdande. Denna tolkning har hela tiden förefallit mig orimlig, och nu kan det fastslås, att regeringens representant underkänt regeringspressens tolkning. Intet skoldistrikt behöver ändra sin läroplan med anledning av katekesukasen. Men om en ändring skall ske, så måste den ske i vanlig ordning,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

d. v. s. skolråd respektive skolstyrelse, inspektör och domkapitel bestämma, om enighet mellan dem är för handen, eljest hänskjutes frågan till skolöverstyrelsen.

Den springande punkten är emellertid: vad skall läsas, vilka stycken äro att hänföra till »för barnen lätt tillgängliga»? Herr statsrådet sökte exemplifiera detta med ett citat ur första huvudstycket, vilket han tillika med tredje huvudstycket i första hand tyckte anse lämpligt för barnen.

Men också bland det i första huvudstycket återfunna stoffet finnas stycken, som enligt min åsikt äro olämpliga. Låt mig anföra ett exempel. Jag anknyter det direkt till herr statsrådets egen argumentation. Herr statsrådet betonade med all rätt det sedligt uppfostrande momentet som barndoms-skolans viktigaste arbete. Jag delar helt och hållet denna hans uppfattning. Just därför anser jag åtskilligt i Luthers lilla katekes vara olämpligt som barnlektyr. Låt mig anföra ett citat ur första huvudstycket. Det har en mycket central plats där. När Luther skall sammanfatta sin grundsyn på de etiska problemen — och dessa äro ju det väsentliga i kristendomsundervisningen enligt herr statsrådets egen deklaration från regeringsbanken — ställer han frågan: »Vad säger nu Gud om alla dessa bud?» Och det svar han lämnar härpå är: »Gud hotar att straffa alla dem, som överträda dessa bud; därför skola vi frukta för hans straff, så att vi icke bryta mot hans bud. Men sin nåd och allt gott lovar han alla dem» etc. »Därföre skola vi älska honom.» Det är alltså av fruktan för straff och på grund av ett löfte om belöning, som människan skall handla rätt enligt Luthers uppfattning.

Den moral, som skall lära människorna att handla rätt av fruktan för straff, inför hot från höjden, om de överträda lagen, den har helt visst i sitt historiska sammanhang haft sin betydelse. Men straff- och lönemoralen står ingalunda på höjden av vår tids rättsmedvetande. En högre tanke, mer värd att inpräntas hos en uppväxande generation, är den, som anser dygden vara sin egen belöning. Nog tilltalar det vår tid långt mera med den lära, som förkunnades av Platon, denna filosof, som herr statsrådet skaffat sig berömmelse genom att tolka för vår generation. Platon yttrade vid ett tillfälle, att »den rättrådige, även om han vore misskänd av gudar och blott upplevde skam och elände, dock vore att anse för lycklig, den orättrådige däremot, även om han kunde dölja sin uselhet för världen, dock vore olycklig».

Herr talman! Jag har velat ställa dessa två citat bredvid varandra. Huruvida Lutherordet kan anses särskilt lämpligt att grunda moralundervisning på, må envar bedöma. Herr statsrådet ville dock införa katekesutanläsning mest för att underlätta moralundervisningen. Jag har lånat mitt citat från det huvudstycke, för vilket den utmärkte Platontolkaren uppträtt som apologet. Det vore lätt att från andra huvudstycken utöka exempelsamlingen, men det torde för mitt resonemang i övrigt vara onödigt. Att Luthers åskådning inte är den bästa utgångspunkt för moralundervisning i vår tid torde vara ganska visst.

Nu har frågan kastats fram: Vilka garantier har man mot ett missbruk av katekesutanläsningen? Herr statsrådet har givit ett svar. Det har tillfredsställt Nya Dagligt Allehanda. Jag skattar herr statsrådet personligen mycket högt och beklagar att jag för min del nödgas helt underkänna värdet av de garantier herr statsrådet givit.

Herr statsrådet talade om den garanti, som ligger i att läroplanen måste på den lokala styrelsens förslag fastställas av domkapitlet efter folkskoleinspektörens hörande. Nu torde det — som herr statsrådet genom något förbiseende inte nämnde i sitt första svar i andra kammaren — dock förhålla sig så, att ett flertal skoldistrikt i sina kursplaner icke intagit några detaljerade uppgifter om vad som skall läsas. Man nöjer sig med mera allmänna och svävande tale-

sätt. I dessa kommuner saknas alla verkliga garantier. Godtycket blir här upphöjt till princip. Statsverkspropositionen.

Gentemot detta kan herr statsrådet kanske invända, att lärarkåren bör vara en garanti nog. Då ber jag häremot få erinra, att i de bygder, där man kan befara det största missbruket, lärarkåren åtminstone i viss utsträckning är schartauanskt sinnad och därför rent av kan tänkas ta initiativ, när det gäller en vidsträckt katekesutanläsning. Andra lärare komma i en svår plikt-kollision. En folkskoleinspektör har från sin tjänstgöring i Västergötland berättat, att han ofta, då han påpekat förbudet mot katekesläsning för överträdande lärare, mötts av en förklaring: »Vi bli så trakasserade av skolrådet, om vi inte läsa katekesen, att vi helt enkelt inte kunna vägra.» Med stöd från en inspektör ha de i många fall gått emot sina skolråd. De ha då haft lagen på sin sida.

Men hur går det nu? Ja, mina herrar, den som har praktisk erfarenhet av lärarens ställning, förstår att *om inte den Lindskogska ukasen upphäves, bli hundratals lärare i vårt land tvingade att mot sin vilja återinföra katekesplugg.* Det finns tumskruvar, som eljest komma fram. Herr ecklesiastikministern och herr Holmdahl kunna hur värtaligt som helst deklamera om sitt »förtroende» för lärarkåren. Det blir andra krafter, som skola verka i det tysta. Dessa mana nu de sina att hålla god min, men de skola nog veta att sedan inkassera vinsten.

För övrigt kan jag inte underlåta att i detta sammanhang också erinra om den tveksamhet, som gjort sig gällande hos herr statsrådet, då han av herr Rydén fick till sig ställd frågan om vilka partier i katekesen, som enligt hans kungörelse falla inom ramen av det tillåtna. Herr statsrådet sökte skjuta undan frågan genom att förklara, att han inte visste på rak arm hur lagen skulle tolkas. Han ville i stället skjuta fram skolmyndigheterna som de där närmast hade att taga ställning till detta. En illustration så tydlig som någon, synes det mig, att det i sista hand blir rena godtycket, som på den punkten kommer att triumfera, om ingen ändring sker.

I de flesta fall torde man i läroplanen sakna garanti mot missbruk av den anledningen, att detaljerade bestämmelser ej äro där införda. Men också när i en ny läroplan bestämmelser om utanläsning av vissa katekesstycken införas, saknar man garantier. Ty om inspektörerna och domkapitlen i Västsverige eller annorstädes äro eniga — och möjlighet härtill föreligger — finnes ingen spärr mot missbruk. Det vore intressant, om herr statsrådet genom cirkulär ville förtydliga sin katekesukas. Herr Pauli ställde ju under debatten i lördags denna fråga till herr statsrådet. Jag skall inte upprepa den, ty jag fruktar, att ett »förtydligande» bleve lika oklart som de »förtydliganden» herr statsrådet lämnat här i kammaren och alltså vore av ganska ringa betydelse.

Vad hindrar en nitisk skolrådsordförande att söka framtvunga läsning av eller en katekesivrande lärare att läsa hela katekesen, även om endast vissa partier stå angivna i läroplanen? Läroplanen anger som bekant endast minimikursen, och om en lärare vill gå däröver, kan väl ändock ingen åtgärd vidtagas mot honom. Här ligger fältet öppet för allt slags missbruk, och det dröjer nog inte länge, förrän berättelser från olika delar av landet kunna väntas, som vittna om, att missbruk förekommer.

Nej, mina herrar, någon garanti har icke lämnats, helt enkelt därför att sådan garanti icke kan ges. Den högsta sakkunniga myndigheten, skolöverstyrelsen, gick inte tillsamman med sin chef, just därför att några garantier mot missbruk inte kunde ges av honom. Och *herr statsrådet* — som förut följt herr Holmdahl — *har varken i denna eller i andra kammaren givit någon garanti mot missbruk.* Hans ukas inbjuder till missbruk. Därför bör den bort, ju förr dess hellre.

(Forts.)

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Ett ytterligare skäl härför är de strider, som framkallas inom skoldistriktet genom Lindskogsukasen. Det berättas, att redan vid decemberstämorna gick man åtminstone i något skoldistrikt till val av skolråd under parollen för eller mot katekesen för folkskolan. Det ber jag få understryka, och jag tror jag har hela lärarkåren bakom mig, när jag säger: Det är en olycka, om i skilda delar av vårt land strider skulle uppkomma på grund av föräldrarnas olika inriktning till kristendomsämnet. Men detta blir otvivelaktigt följden, om man inte i tid ser till, att denna bestämmelse, som herr statsrådet på grund av den nuvarande regeringens möjligheter därtill har infört, ej träder i verkställighet.

Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på ännu en olägenhet för vårt skolväsen, som lätt nog blir en följd av denna kungörelse. Somliga skoldistrikt komma helt visst, som jag här har påpekat, att missbruka bestämmelsen och införa katekesutanläsning i stor utsträckning. Andra skoldistrikt komma att fortsätta med undervisningen på samma sätt som nu. Härav blir följden en stor ojämnhet i kurserna. I somliga skolor kommer man att läsa mycket katekes, i andra ingen alls, men då det timantal, som i de olika skolorna anslås åt kristendomsämnet, är lika, måste andra sidor av detta ämne försummas för att möjliggöra denna katekesutanläsning, och att det inte heller är till gagn för den svenska skolundervisningen är alldeles tydligt.

Det är därför, synes det mig, herr talman, av stor betydelse, att det senaste tillägget i undervisningsplanen kommer bort snarast möjligt. Det skulle glädja mig, om herr statsrådet, som i fjol hjälpte till att placera en av sina egna propositioner i papperskorgen, i år ville låta den utfärdade författningen om katekesutanläsning vandra samma väg. Är han inte villig härtill, blir det väl riksdagens eller möjligen en kommande regerings uppgift att se till, att den Lindskogska ukasen får denna behandling.

Herr Sandegård: Herr talman! Det är bra, när en sak reduceras till rimliga och riktiga proportioner. I den föreliggande frågan erinrar man sig kanske gärna historien om berget, som födde en råtta. Jag kan för min del uppriktigt säga, att herr Ekmans här i lördags uttalade tacksamhet mot statsrådet Lindskog rörde mig. Jag är nämligen övertygad om, att Kungl. Maj:ts kungörelse av år 1920 — även om det på något håll skulle önskas eller avses — icke bör eller kan betraktas såsom något första steg tillbaka från den principiella inställningen av 1919 års undervisningsplan utan i stället och fastmer såsom den yttersta gränsen för de medgivanden åt strävandena att, såsom det heter, återinföra katekesen i folkskolan, som vår folkskolas högsta ansvariga myndigheter, skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t, vid ett sakligt övervägande funnit sig kunna giva. En kungl. kungörelse får väl anses uttrycka Kungl. Maj:ts vilja, liksom i vederbörlig ordning given lag och författning är till för att respekteras och följas. Meningen med denna kungl. kungörelse kan omöjligt vara någon annan än att vid kristendomsundervisningen i skolorna korta stycken eller minnesord med för barnen lättfattligt innehåll må givas till inlärande, även om de råka stå i Luthers lilla katekes. Men det skall naturligtvis ske, herr talman, med de allmänna bestämmelserna i 1919 års undervisningsplan för ögonen och i dess anda. Detta förefaller mig rent av såsom en verksam upprättelse, om uttrycket tillåtes, åt denna ofta med måttlösa överord kritiserade 1919 års undervisningsplan.

Något har ändå skett på detta område sedan år 1919. Jag erinrar om, att 1920 och 1925 års kyrkomöten enhälligt beslutat framställning till Kungl. Maj:t om, att föreskrifter måtte givas därom, att Luthers lilla katekes under skoltiden skall inläras. Ett biskopsmöte gjorde också en liknande framställning. Man kan knappast räkna antalet opinionsmöten i landet, där det krävts

ett frigivande av katekesen och ett återinförande av hela Luthers lilla katekes. Så sent som år 1927 inlämnades till regeringen en petition i saken, undertecknad av 342,521 till myndig ålder komna svenska medborgare. Vid höstens kyrkomöte förelåg en motion om återinförande av Luthers lilla katekes såsom lärobok i folkskolan. I denna motion saknas icke de obligatoriska vändningarna om oro och misstämning i djupa lager av vårt folk, som icke skulle gå att stilla, förrän en ändring till det bättre skedde. Där hävdas, att katekesen skall icke blott läsas utan även inläras. Där säges, att kyrkan icke får tåga inför en ordning, som tillfogar kyrkan sår o. s. v. Men, mina herar, kyrkomötet avslög denna motion 1929. Kyrkomötet beslutade istället följande: att hos Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i gällande undervisningsplan att, med fasthållande av principen om bibelns fundamentala och centrala plats i undervisningen samt om dennas anpassande efter barnålderns mottaglighet och behov, 1) sådana delar av Luthers lilla katekes, som ur saklig och pedagogisk synpunkt lämpade sig för folkskolans olika klasser, finge inläras på samma sätt som minnesord ur bibel och psalmbok, och 2) Luthers lilla katekes på sätt i betänkandet angivits — det gäller de tre första huvudstyckena — kunde komma till friare användning vid en sammanfattande undervisning i den kristna tros- och livsåskådningen.

Den diskussion, som föregick detta beslut, gav åtskilliga belägg för, att en strömkantring på detta område håller på att ske även i dessa kretsar. Biskopen i Skara tillät sig att tala om, såsom orden föllo, »den fanatiskt bittra strid, som stundom förts till förmån för Luthers lilla katekes». Om 1919 års undervisningsplan förklarade han: »Mig veterligt finnes ingen annan och har icke funnits någon annan undervisningsplan, som på det sättet har uttryckt målet för kristendomsundervisningen i folkskolan. Det målet är så skönt uttryckt och på samma gång så starkt.» Biskopen i Västerås ironiserade tämligen obarmhärtigt över dem, som med citerande av antalet namn på opinionslistorna åberopat opinionen ute i landet, och han sade sig hysa en känsla av en viss lutning åt en demokrati, som bjuder att »inte diskutera, utan bara votera». Och biskopen i Lund, som är intresserad av arbetet för en lämplig lärobok i kristendom, lät undfalla sig ord, som knappast vittna om någon reservationslös dyrkan av Luthers lilla katekes: »Samtidigt har Luthers lilla katekes varit det största hindret att få en enhetlig lärobok för folkskolan och för konfirmationsundervisningen, därför att den lägger så starkt band på oss alla med sin indelning och sina uttryck.» Från så gott som alla håll vitsordades förtjänsterna i 1919 års undervisningsplan och betygades avståndstagande från s. k. själlös och mekanisk katekesutanläsning.

Om jag nu tänker på allt, som förekommit efter 1919 i denna sak, utgångsläget 1919 och det så att säga provisoriska slutresultat av dessa tio års strider om kristendomsundervisningen, som är att utläsa i denna kungl. kungörelsen, måste jag i alla fall säga mig, att något väsentligt ändå vunnits och att det knappast föreligger grund för några allvarligare bekymmer för framtiden. Det föll ett ord från oppositionen i kyrkomötet om att »katekesen drivits in på de politiska klappjakternas villebrådsrika marker». Utan att på något sätt vilja fälla något omdöme om det svenska kyrkomötet, tror jag, att det är till synnerligt gagn för kyrkan, att hennes angelägenheter äro föremål även för riksdagens och Kungl. Maj:ts intresse och rådslag. Det kan ju inte hjälpas, att någon smula politik någon gång därvid kommer med. Katekesfrågans öde hade nog blivit ett annat utan riksdag och Kungl. Maj:t, helt visst till skada ej minst för kyrkan.

Jag ber emellertid att få peka på det, som jag tror, väsentligaste av vad som hittills vunnits och som står fast även efter den ifrågavarande kungl. kungörelsen. Luthers lilla katekes som bekännelseskraft, lämplig att i dess hel-

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

het sättas våra barn före till inlärande och anammande, bör anses principiellt avförd ur diskussionen. Nu har det säkerligen icke föresvävat oss på den andra sidan, att det skulle vara vare sig stridande mot 1919 års undervisningsplan eller eljest någon dödssynd att ge barnen tillfälle att lära sig, t. o. m. utantill, något av de kärnord, som finnas i katekesens första huvudstycke. Och med Luthers lilla katekes i dess helhet komma de ju till nödig bekantskap, när de på ett högre åldersstadium få läsa om reformationen. Både före och efter denna kungl. kungörelse skall ju katekesen då läsas som historiskt uttryck för Luthers tro; detta står också kvar, och det synes mig vara ett gott handtag åt den historiska synpunktens betydelse vid kristendomsundervisningen. Den som begär mer, bör omsider lära sig komma ihåg, att folkskolans barn i allmänhet komma från hem med skiftande åskådningar i religiösa ting. Det är också en vinst att anteckna, att till en början fjärde och femte huvudstyckena även av kyrkomötet ställts åt sidan. Efter hand kommer enighet nog också att vinnas i fråga om det andra huvudstycket. Jag ber att få säga ett par ord om detta. Vid något av de sista kyrkomötena väcktes av en biskop en motion, vari föreslogs, att den s. k. apostoliska trosbekännelsen vid högmässan måtte kunna utbytas mot Luthers förklaringar till första, andra och tredje artiklarna. Vid det femtonde s. k. allmänna kyrkliga mötet i fjol hände det, att församlingen, efterkommande ärkebiskopens uppmaning, som en man stod upp och tillsammans med honom högt bekände sin kristna tro med Luthers ord i förklaringen till den andra artikeln. Om jag alldeles ser bort från det faktum, att det ges ett icke föraktligt antal kristna människor, även präster, i detta land, som reagera mot att nödgas uttrycka sin kristna tro i ord, som icke täcka personlig uppfattning eller erfarenhet, så skulle jag vilja påstå, att det icke endast ur psykologisk och pedagogisk synpunkt men kanske framför allt ur det rent religiösa sanningskravets synpunkt är olämpligt och oriktigt att tvinga detta tre gånger upprepade »jag tror» *på barn*, för vilka det allra mesta av innehållet i dessa formuleringar står utanför varje möjlighet till personligt ställningstagande.

Jag erinrar vidare om konfirmationen. Våra konfirmationsritual äro ju något förändrade; alternativ utan frågor ha införts. Men prästen skall fortfarande nödgas begå det våld mot de ungas själar, som består i denna tillsägelse: »Låtom oss nu, gamla och unga, gemensamt bekänna vår kristna tro», och så skall den apostoliska trosbekännelsen läsas. Men de gamla, församlingen bakom den unga skaran, tiga, och där stå alltså nu de unga ensamma med prästen och med alla dessa allvarliga ord som en tyngd över själen, där själen är vaken, så mycket tyngre, som de äldre, far och mor och församlingen, inte äro med. Det gäller ju barn även vid konfirmationen.

Nu är jag naturligtvis alldeles medveten om, att inga pedagogiska betänkligheter i världen och ingen undervisningsplan komma att hindra en del folk från att inbegripa även andra huvudstycket i de kortare stycken och minnesord av Luther — med för barn lätt tillgängligt innehåll — som få inläras i skolan, alltså på ett ännu lägre åldersstadium. Efter herr statsrådets förklaringar här i kammaren förstår jag, att en sådan användning av katekesen icke från hans sida är avsedd. Man får inskränka sig till förhoppningen, att den fortgående stigande pedagogiska lärarutbildningen skall i sinom tid avsätta sin frukt även i kristendomsundervisningen i landets alla folkskolor. De krav på exakthet och anpassning efter barnålderns mottaglighet och behov, som också här måste resas, synas för resten på intet sätt strida mot till exempel de huvudgrundsatser, som uppställas i den stora biskopsmotionen vid 1929 års kyrkomöte, varom jag erinrar, nämligen att 1) alla svenska barn skola erhålla kristendomsundervisning, och 2) den undervisning, som meddelas i skolorna, bör vara så ordnad, att den bereder anknytningspunkter för kyrklig un-

dervisning och alltså icke får stå i strid mot den svenska kyrkans tros- och livsåskådning. *Statsverkspropositionen.*

(Forts.)

Jag måste, herr talman, innan jag slutar dock be att få ge uttryck åt en viss känsla av olust inför en rörelse ute i landet, som synes anse lämpligt att med utomparlamentariska medel komma 1919 års undervisningsplan till livs. Jag har här i min hand ett uttåg, och då jag tycker, att det bör förevigas i riksdagens protokoll, måste jag be att få läsa upp det. Det lyder sålunda: »Domen i Bolstads-målet har fallit. Och nådevägen har blivit stängd. Församlingen utfår icke något statsbidrag för sina skolor för åren 1928 och 1929. Det är en summa av i runt tal 24,000 kronor, den på detta sätt går miste om. Vi måste finna det hårt, att en församling med ett väl ordnat skolväsende skall förlora hela statsbidraget för den orsakens skull, att den vid kristendomsundervisningen använt Luthers lilla katekes som lärobok. Men sedan avgörande träffats å högsta ort, är därom i detta sammanhang ingenting mera att tillägga. Nu gäller det blott, huru vi under förhandenvarande omständigheter skola handla. — Först bör det då vara klart, att den fattiga skattetyngda församlingen icke får lämnas att ensam bära en så tung ekonomisk börda. Församlingen och dess ledare hava handlat i samvetnöd under djup ansvarskänsla. Det är icke lagtrots, som har dikterat deras handlingsätt. De hava i stället försökt alla möjligheter för att finna en efter deras uppfattning laglig ordning för bibehållandet av katekesundervisningen i sina skolor, och de hava enträget begärt att få sina synpunkter juridiskt prövade. Först nu har detta skett med känd utgång. Den kristliga kärleken och solidariteten kräva då, att vi skynda till hjälp. Och detta är lika mycket ett rättfärdighetskrav, ty saken gäller hela vår kyrka. Bolstad har med egen risk fört den gemensamma kampen. Äro formella fel begångna, så har striden dock i sak gällt försvaret av vårt dyrbara lutherska arv. Och Bolstad har i sak fått rätt; de nu vidtagna förändringarna i undervisningsplanen, vilka nästa år träda i kraft, tillåta i viss utsträckning åtminstone detsamma, som i år dömts såsom en överträdelse. Bolstad skall då icke ensam lida för oss alla. De 24,000 kronorna böra vara allas vår gemensamma offergård. — Men härmed är det under det nuvarande tidsläget icke nog. Vål må vi vara tacksamma för de medgivanden som göras i den reviderade undervisningsplanen. Men kyrkans fiender äro målmedvetna. Först gäller det lutherdomen, sedan kristendomen. Och icke minst på skolans mark kommer kampen att utkämpas. Så må icke heller kyrkans vänner sova utan vakna upp och göra sig redo för den strid som stundar. För denna behöves även ekonomisk beredskap. Må därför Bolstads-insamlingen svälla ut och lämna ett stort överskott, som då kunde bilda grundvalen för en fond, vi må kalla den Luther-fonden eller med något annat namn, att användas till befrämjande av evangelisk-luthersk kristendom för vårt uppväxande folk. Må vi resa oss till samling för ett sådant mål! — Vi undertecknade uppmana därför en och var, som vill hörsamma denna vår mening, att snarast insända sitt bidrag och i sin krets verka för den gemensamma saken. Medlen som inflyta användas såsom nämnts i första hand för att ersätta Bolstads församling det frändömda statsbidraget. Överskjutande medel fonderas att vid förefallande behov användas för främjande av kristlig undervisning i evangelisk-luthersk anda bland vårt folk och ställas under förvaltning av Kyrkliga förbundet för evangelisk-luthersk tro.»

Enligt säkert förljudande äro redan de 24,000 kronor övertäcknade, som behövas till Bolstad. Det är intet tvivel om, att överskjutande medel skola bli tillräckliga att stimulera till fortsatt kamp mot »kyrkans fiender», vilkas målmedvetenhet är stor nog att ha väckt kyrkans sovande vänner. Vi skola i detta land alltså snart se en fond bildad, avsedd, som det heter, att »vid förefallande behov» användas för främjande av kristlig undervisning i evange-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

lisk-luthersk anda bland vårt folk. Det kan vara värt att hålla ögonen på detta utslag av kyrklig utomparlamentarism, som är mera kyrklig än kyrkan själv, framför allt i sitt suveräna förakt för staten. Det hände häromåret, att en präst i Väst-Sverige i en kyrklig tidning utan reservation från tidningens redaktör, som också är präst, offentlig uppmånade stiftets prästerskap att börja det nya året med sabotage på nyårsdagen. Eftersom nämligen böndagsplakatet var författat av Nathan Söderblom och man inte kom ifrån att nödgas läsa det, uppfordrades prästerskapet att i stället läsa böndagsplakatet, vilket ju som bekant är utfärdat av Konungen, så svindlande fort och så mumlande lågt, att församlingen undgick att höra det och kanske taga skada till sin själ. Denna så kallade uppläsning skulle avslutas med högläsning av psalmen 120, som herrarna kunna studera i psalmboken: »Nu är en fast bedrövlig tid» o. s. v.

Ur denna anda skulle jag tro, att åtskilligt av dessa tio års katekesagitation har sprungit upp. Såvitt jag förstår finns emellertid åtminstone i väsentlig mån en verksam regulator mot illojalt utnyttjande av denna kungl. kungörelse, däri, att det tillhör, som herr Wagnsson nyss erinrade, vederbörande skoldistrikt att på grundval av undervisningsplanen för riket uppgöra kursplaner med i detalj angivet lärostoff för varje klass. Dessa skola fastställas av resp. domkapitel och i sista instans av kungl. skolöverstyrelsen. Efter statsrådets förklaringar här och generaldirektör Holmdahls i andra kammaren saknas anledning förutsätta, att ett uppenbart åsidosättande av lag och författning kommer att tolereras, men nog blir det strid också i fortsättningen. Om den striden kommer att resultera i, att vår folkskolas kristendomsundervisning helt försvinner från läroshemat lärer väl ingen Bolstadsinsamlingsfond räcka till att bota den skada, som därmed tillfogos både religion och kultur i vårt folk.

För min ringa del tror jag, att första huvudstycket i Luthers lilla katekes är en religions- och morallära, som barn kunna fatta. Och det är ju här fråga om barn, som, när de sluta skolan, äro 12, 13, möjligen 14 år gamla. Det föresvävar en ibland, att det är av nöden, att också denna tidens människa kommer ihåg de tio buden och har dem i minne och hjärta. Man skulle *däremot* nästan vilja önska *en radikal minskning av det övriga lärostoffet i kristendom på detta stadium*. Jag är nämligen inte så säker på, att det något rikhaltiga bibelstoffet och bibliska historiestoffet inte ofta blir för rikhaltigt på detta stadium. Både bibel och psalmbok kunna missbrukas lika bastant som Luthers lilla katekes har missbrukats.

Jag kan emellertid sluta med att instämma med herr Holmdahl i hans ord vid 1929 års kyrkomöte: »Jag är övertygad om, att efter den från grunden gående omläggning av kristendomsundervisningen, som skedde för tio år sedan och som helt naturligt medförde en period av en viss osäkerhet och ett famlande vid undervisningens handhavande, går utvecklingen på detta område nu mot större fasthet och klarhet såväl i fråga om metoder som resultat och att vi verkligen här befinna oss på vägen mot en konsolidering. För alla dem, som i en för hela folket gemensam kristendomsundervisning i skolan se ett omistligt värde, för alla dem torde föreligga fullgod anledning att betänka vikten av att denna utveckling får ostört fortsätta, och att den på allt sätt stödjdes och främjas.»

Herr statsrådet **Borell**: Herr talman, mina herrar! Jag beklagar, att jag ett ögonblick nödgas avbryta denna debatt för att säga några ord i en världslig fråga. Jag är föranledd därtill av en replik, som herr Rosén gav mig i lördags och som jag då inte var i tillfälle att besvara.

Frågan gällde, huruvida ej regeringen visat alltför stor kallsinnighet vid sitt äskande av anslag till vägar, som äro särskilt avsedda att främja kommu-

nikationsintresset i våra mera avlägsna bygder, enkannerligen i Norrland. Herr Rosén framställde på den punkten anmärkning mot mig och mot regeringen och framhöll därvid särskilt, att ökade anslag icke begärts till enskilda utfartsvägar, oaktat behovet av sådana vägar redan är stort och blir allt mer trängande. Jag kan tillägga, att herr Rosén också nämnde, att det för invånarna i de avlägsna orter, det här gällde, vore så mycket mera beklämmande att icke få sina intressen på detta område i någon högre grad tillgodosedda, som de fingo bevittna, att ständigt växande summer givas av statsmedel för att bereda turisterna tillfälle att på bekvämare och hastigare sätt färdas fram i bil vid sina turistresor. Jag genmälde å min sida mot herr Roséns första anmärkning, att intresse visst inte fattades hos regeringen, men att medel tyvärr inte hade kunnat åstadkommas i den utsträckning, att regeringen i årets statsverksproposition varit i stånd att föreslå ökade anslag för ändamålet. I min replik till herr Rosén pekade jag jämväl på det faktum, att även den regering, herr Rosén tillhörde, haft svårigheter, då det gällt att söka åstadkomma ökade anslag för vägändamål och att i det anslag, som meningsutbytet närmast gällde eller till enskilda utfartsvägar, ej heller den regeringen föreslagit någon anslagsökning. Herr Rosén förklarade emellertid, att han själv haft stort intresse för ifrågasvarande anslagsbehov, och att den regering han tillhörde också på en och annan punkt verkligen lyckats åstadkomma höjda anslag. Så har förhållandet varit även med mig. Även jag har gjort framställning om ökade anslag för vissa vägar, om än med rätt obetydliga belopp. Herr Rosén vidhöll dock, att den sinneriktningen hos mig i detta avseende inte var mycket att tro på. Och härefter tillade han med ett visst patos, att, som man i Norrland i 70 år strävat att få en väg, som väl behövdes, och begärt anslag hos regeringen därför, men att omedelbart efter riksdagens behandling av vägfrågorna föregående år den gjorda framställningen helt kallt avlogs av Kungl. Maj:t och att således de behjärtansvärda anspråken på statsbidrag till denna väg avvisades, oaktat frågan hade varit blött och stött i så många år. Jag kan inte tänka mig annat, än att herr Rosén därmed avsåg en ifrågasatt väg inom Tärna socken i Västerbotten. Nu pågår redan ett vägarbete inom nämnda socken för att bereda tillfartsväg till inlandsbanan, vartill vid innevarande riksdag äskats ett ökat anslag, om ock med blygsamt belopp. Det måste då vara ett annat vägärende inom Tärna socken, som herr Rosén syftade på. På min föredragning inom departementet har emellertid avslag vid nämnda tid icke meddelats å någon annan begäran om anslag till väg inom denna socken än en dylik ansökan, gjord av en person vid namn Stenmark i Umasjö. Framställningen avsåg en ifrågasatt ödebygdsväg från allmänna vägen i Umfors till norska gränsen. Under förutsättning att det är detta vägärende herr Rosén avsåg, vill jag lämna några upplysningar därom.

Herr Rosén angav som försvärande omständighet i fråga om mitt ställningstagande, att min företrädare som kommunikationsminister undersökt förhållandena i trakten och funnit skäl tala för anläggandet av denna väg. Ja, jag har fått veta, att han varit där uppe. — Vad han fick för uppfattning om den ifrågasatta vägen, vet jag däremot inte. Emellertid grundade jag mitt omdöme i ärendet huvudsakligen på vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och vederbörande länsstyrelse uttalat i denna fråga. För att dessa yttranden må ingå i kammarens protokoll — det är inte många ord — skall jag tillåta mig att uppläsa vad nämnda myndigheter yttrat.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhöll, att ett stort antal ödebygdsvägar inom Västerbottens län, vilka måste anses vara mera behövlige än den nu ifrågasatta vägen från Umfors norr om Övre Uman till norska gränsen inom Tärna socken, väntade på att komma i åtnjutande av statsbidrag, varför med statsanslagets nuvarande storlek bidrag till vägens byggande icke torde inom

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

den närmaste framtiden kunna beredas. Med hänsyn till den av Kungl. Maj:t lämnade föreskriften, att vägundersökningarna skulle begränsas till att avse allenast sådana företag, som under närmaste tiden kunna komma till utförande, fann väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sig icke kunna förorda bifall till framställningen om den ifrågasatta ödebygdsvägens undersökning med bidrag av statsmedel.

Länsstyrelsen har i yttrande meddelat, att vägstämman beslutat att påtaga sig vederbörlig andel av underhållskostnaden för den ifrågasatta vägen men däremot ej någon andel i byggnadskostnaden. Länsstyrelsen fann för egen del inga som helst skäl för det närvarande förelägga att helt med statsmedel bygga en väg, som under den tid, då den kunde helt trafikeras med hjuldon, skulle hava till huvudsaklig uppgift att tjäna turisttrafiken, och något annat behov av en mellanriksväg föreläge för närvarande ej. Om ett sådant behov framdeles kunde uppstå borde frågan givetvis då upptagas till allvarlig omprövning. För det närvarande föreläge andra vägfrågor, för vilkas genomförande ställdes stora fordringar på statens anslag och vilkas lösande vore betydelsefullare för länets materiella utveckling.

De huvudsakligaste betingelserna för den ifrågasatta vägen vore alltså att tjäna turisttrafiken, och jag skulle tro, att om jag ser saken ur den synpunkt, som herr Rosén framhöll som den riktiga, borde jag snarare förtjäna beröm än klander av herr Rosén, för att jag vid en tidpunkt, då så många ansökningar om statsunderstöd till vägar, som verkligen äro behöfliga som framkomstvägar för befolkningen, trängas med varandra, icke tillstyrkt statsanslag till en väg, som erbjuder så ringa intresse som den nu ifrågasatta för ortsbefolkningen, utan huvudsakligen skulle tillgodose turisttrafiken.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren förde oss in på andra vägar än dem, på vilka dagens debatt förut rört sig, vägar i dubbel bemärkelse, ett ämne som nog i och för sig mera faller inom ramen för statsverkspropositionen än det vi denna dag förut behandlat, katekesfrågan. Om jag det oaktat återkommer till denna fråga, så är det blott för att i sunda förnuftets namn söka få den avförd från den storpolitiska dagordningen. Det vittnar ej om något väl avvägt sinne för proportioner att blåsa upp denna i själva verket — i den form, vari den nu föreligger — icke alltför stora fråga till en verklig Haupt- und Staatsaktion. Jag tänker mig, att en politiskt erfaren och intresserad utlänning kommer hit för att söka skaffa sig ett intryck av den svenska remissdebatten. Han är intresserad av att lyssna till vad som skall sägas vid riksdagens möte med en oparlamentarisk högerregering i ett land med stark vänstermajoritet i folkrepresentationen, och han finner, säkerligen med stor förvåning, att det inte blir regeringens parlamentariska ställning i stort, som göres till huvudföremål för diskussionen. Den frågan träder mera i bakgrunden under debatten, medan det lidelsefullt debatteras och hålles exegetiska föreläsningar om, huruvida »ett mindretal korta stycken eller minnesord» innebär en väsentlig eller oväsentlig skillnad från uttrycket »ett mindretal korta minnesord». Riksdagen bör väl ändå inte ge sig till att konkurrera med synoden i Efesus och de andra ordklyvande lärostridsmötena, där sofistiska prelater eldade upp sig till ett lågande men ovisligt nit om varje prick av lagen. I förbigående sagt förstär jag knappast, hur man kan tvista om, huruvida Luthers förklaringar till andra huvudstycket skola kunna betraktas som »korta stycken». Den, som slår upp Luthers lilla katekes, har lätt att konstatera, att dessa stycken äro de längsta styckena i hela den lilla skriften, så att någon ottydlighet på den punkten kan omöjligen anses föreligga. Dessa stycken måste följaktligen anses uteslutna enligt det nu debatterade tillägget till undervisningsplanens anvisningar. Det såg ju i

lördags ut, som om den långa skärmytslingen i frågan skulle genom ömsesidigt tillmötesgående få ett lyckligt slut, i det man grävde ned stridsyxan. Och det hade varit väl om så skett. Man kan ju också säga, att den hovsamt motiverade interpellationen hade gjort nytta så till vida, att den framkallade en ganska upplysande debatt om vad saken egentligen gällde. Saken är ganska klar och var strängt taget redan klar i lördags. Jag skall inte heller nämnvärt förlänga sakdebatten. Jag vill blott tillägga några reflexioner ägnade att underlätta inställningen av frågan i ett större sammanhang.

Undervisningsplanen av 1919 är säkerligen icke allvarligt hotad. Detta har ganska tydligt framgått av uttalanden här från bägge sidor, och det har också, som även herr Rydén och nu senast herr Sandegård redan påpekat, framgått av själva kyrkomötesdebatten i denna sal för inte så länge sedan. Det finns reformer, skapade av tidens egen utveckling, för vilka tiden själv arbetar vår bön förutan. Dit hör denna till sin tendens goda och tidsenliga undervisningsplan. Det är ju alldeles riktigt, att man skall direkt utgå från de bibliska skrifterna, då det gäller att klargöra den på dessa skrifter byggda kristna läran, och det är också riktigt och tidsenligt att, som denna undervisningsplan föreskriver, behandla Luthers lilla katekes såsom ett historiskt vittnesbörd om reformatorns syn på kristendomens huvudstycken och därför uppskjuta dess läsning till en högre klass, där den kan insättas i sitt historiska sammanhang. Man begick kanske dock en oklokhet vid utfärdandet av denna undervisningsplan genom den till trots retande tvära bryskhet, varmed varje den minsta del av Luthers katekes förklarades förbjuden för minnesläsning; hade detta ej skett, så hade sannolikt, om inte hela katekesstriden, så åtminstone dess elakartade tillspetsning uteblivit. Ty att någon svårare strid uppstått endast därför att läsningen förlagts till en senare klass har jag svårt att tänka mig. I varje fall skulle i tänkande människors ögon varje allvarligare raison d'être för en sådan strid ha undanryckts de fanatici, som möjligen velat öppna en sådan. Att använda en något mjukare hand vid övergången hade alltså varit ett statsklokt förfarande. Man får inte undra på, att folk tycker, att det väl ej kan vara någon svårare synd att låta barnen lära sig vissa allmängiltiga moralgrundsatser ur den av seklers vördnad omgivna lilla reformationsskriften, som deras fäder generation efter generation ha läst, än att, såsom herr Rydén rekommenderar, läsa psalmverser och till och med hela psalmer utantill, för att inte tala om bibelspråken. I både bibel och psalmbok finns det likaväl som i Luthers katekes åtskilligt som vore synnerligen olämpligt i pedagogiskt avseende; urvalet beror i det ena såväl som det andra fallet på omdömet hos den, som bestämmer detsamma. Man skulle ha förstått det kategoriska förbudet, om *all* minnesläsning förbjudits, men denna bryska bannlysning av varje rad i en viss liten bok, den erinrar, det kan inte hjälpas, i viss mån om gångna tiders inkvisitoriska rafistulering efter förbjudna kätterskrifter. Man borde väl ha hunnit över dessa trångsynta och intoleranta tiders metoder. Någon allvarlig farhåga för att det gamla dogmatiska katekesplugget skall återkomma torde man verkligen i våra dagar icke behöva vidare hysa.

Det har sitt stora intresse att jämföra den nuvarande situationen i denna fråga med den i viss mån analoga situation, som uppstod i en snarlik fråga, då jämnt 100 år före den nu omtalade undervisningsplanens fastställande en annan gammal vördnadsvärd bok, som med rätta befanns vara föråldrad, ersattes med en tidsenligare. Jag menar 1695 års psalmbok, Spegels och Svedbergs verk, som utbyttes mot den ännu gällande, av Konungen år 1819 gillade och stadfästa psalmboken, Wallins religiösa och litterära storbragd. Det fanns församlingar, som reagerade och ville behålla den för dem sedan barn- domen vördade och kära gamla psalmboken. Den tidens statsmän och kyrko-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ledare — bland vilka vi finna flera av vår historias yppersta kulturpersonligheter — hade fått sin andliga uppfostran i vad man kallar upplysningstidvarvet, och de ansågos på gammalortodoxt håll vara »rationalister», som man sade med ett latinskt eller »neologer» med ett grekiskt öknamn. Ja, de voro upplysta män och tillräckligt upplysta för att inte gå fram, bildligt talat, med eld och svärd. De litade på upplysningens egen inneboende segerkraft. De tilläto nämligen de församlingar, som ville behålla sina gamla psalmer med de ofta otympliga verserna och det lika ofta föråldrade innehållet, att få sjunga dem fritt i sina kyrkor. Den nya psalmboken slog trots denna frihet icke desto mindre mycket snart igenom tack vare sin egen inneboende överlägsenhet. En och annan församling fortsatte dock med den gamla, men det blev ingen bitter strid, därför att ingen oroade dem, som inte hunnit följa med sin tid och lära sig uppskatta den reformerade psalmboken.

Alla jämförelser halta naturligtvis, och man kan icke tillämpa detta i varje detalj på vad som nu föreligger. Men jag tror, att det är en ganska belysande jämförelse, som i det stora hela är rätt lärorik, i det den visar statskloketen av en mjukare övergång, när man kommer med nya reformer. Min övertygelse är, att Luthers lilla katekes i vissa delar både pedagogiskt och religiöst sett är ganska olämplig för vår tids ungdom. Det skulle kunna framdragas flera exempel på det än de som anförts här i debatten. Det finns emellertid också delar därav, som ha ett mycket varaktigt värde och som äro användbara icke blott ur historisk synpunkt utan även för etisk fostran. Det hade varit önskvärt, om i samband med det i och för sig ganska oskyldiga tillägg till undervisningsplanen, som statsrådet nu tillåtit sig, något kunnat göras för att samla ett lämpligt urval av etiskt och pedagogiskt värdefulla texter för skolundervisningen. Över huvud är den största bristen i vår nuvarande religionsundervisning enligt min tanke just saknaden av verklig plan för den religiösa läsning, som i allmänna ordalag äro föreskriven. Det är ju en svår uppgift att uppgöra en fullt tillfredsställande sådan, och man måste experimentera sig fram. Ett värdefullt byggnadsmaterial till en blivande pedagogiskt lämplig textsamling vore dock en t. ex. genom skolöverstyrelsens försorg föranstaltad systematisk sammanställning av vissa korta texter ur såväl bibeln som kyrkans klassiska litteratur, dit ju även Luthers lilla katekes hör. Det hade varit önskvärt, om det tillfälle, som här erbjöd sig, kunde stimulerat fram en sådan pedagogiskt värdefull prestation. Det har ju gjorts flera privata försök, och här förelåg ett särdeles lämpligt tillfälle att på allvar ta itu med uppgiften. En sådan textsamling behövde ju icke, den *borde* icke ens ovillkorligt påbjudas, men den hade säkerligen blivit ett välkommet bidrag till de pågående experimenten och skulle säkert, om den varit väl gjord, rätt allmänt slagit igenom. Jag vill tillägga, att det mycket väl borde kunna gå för sig att till dessa texter lägga även ett och annat gammalt kärnord, som varken är hämtat från bibeln, psalmboken eller Luthers lilla katekes, ett sådant som till exempel det som står, om jag inte missminner mig, i inledningen till den gamla från medeltiden härstammande Hälsingelagen: »Ho som agalös lever och lagalös, han hederlös dör.» Det ordet har kanske hedniskt ursprung, det är möjligt, ehuru det i sin uppteckning faller inom den kristna tiden. Men till och med de mosaiska budorden, som här ha prisats från alla håll, äro delvis långt äldre än kristendomen, ja äldre än Moses själv; vissa av dem förekomma i världens äldsta lagtext, Hammurabis babyloniska lag, som ristades på en stenpelare mer än 2,000 år före Kristi födelse. Men de äro icke sämre för det att de äro urgamla.

En representant för det parti, som jag har äran tillhöra, yttrade under debatten i andra kammaren, att han ansåg det önskvärt, att ingen fortsatt katekesstrid toges upp, utan att man nu borde anse fred vara slutet och lugnt av-

vakta resultatet. Jag instämmer helt och hållet i dessa önskningsar. Jag ser en utsikt till en sådan avspänning i de försonliga ord, som i lördags växlades mellan interpellanten och statsrådet. Alla ha vi ju intresse för ungdomens etiska fostran, och jag tror inte, att det behöver möta några oöverstigliga svårigheter att vid tillämpningen av anvisningarna komma till ett resultat, som skall kunna tillvinna sig bifall från den stora mängden av tänkande och förståndigt folk ur olika läger. Den rena fanatismen får man naturligtvis ingen bukt med, men den förlorar sin raison d'être, om man handlar statsklokt och förståndigt, utan irriterande intolerans.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr **Almkvist**: Herr talman, mina herrar! När frågan om katekesens ställning som lärobok i våra barndomskolor var föremål för överläggning i denna kammare vid sistlidna riksdag, hörde jag till dem, som togo avstånd från kravet på, att ändring skulle göras i 1919 års undervisningsplan, och det föreföll mig, som om riksdagens majoritet vid detta tillfälle i huvudsak intog samma ståndpunkt. Icke desto mindre har den vid flera tillfällen under denna debatt relaterade förändringen kommit till stånd, och jag anser det därför i frågans nuvarande läge vara av en viss betydelse att tillkännage, att jag för min del vidhåller det uttalande, som jag gjorde vid föregående års riksdag.

När nu ärendet gjorts till föremål för ny diskussion genom en interpellation, får jag säga att jag för min del icke väntat, att den på grund därav följande debatten skulle få någon praktisk betydelse. Jag har följaktligen icke väntat, att någon klarhet skulle komma till stånd beträffande de dunkla bestämmelser, som finnas i ändringskungörelsen. Det är för övrigt helt naturligt, att klarhet icke kan åstadkommas genom ett meningsutbyte av denna art i riksdagen. Det är nämligen uppenbart, att statsrådet i ett sådant fall som detta måste nöja sig med och inskränka sig till att ge en allmän bestämmelse med den huvudsakliga principriktning, som är statsrådets egen. Den detaljerade tillämpningen åter blir en angelägenhet, som närmast berör vederbörande myndigheter. Den enda möjligheten att åt en sådan ändringsbestämmelse giva den klarhet med avseende på detaljerna, som här ifrågasättes eller efterlyses, hade varit att statsrådet i samband med förordningens utfärdande låtit utfärda en tillämpningskungörelse. Men sådant är ju något, som ytterst sällan förekommer. Någon reda kunde ju ock ha vunnits, om skolöverstyrelsen ungefär samtidigt med kungörelsen utfärdade ett cirkulär, vari tillkännagivits, vilken innebörd skolöverstyrelsen för sin del ansåg kungörelsen äga. Men icke heller en sådan åtgärd hade kunnat helt undanröja alla olägenheter i fråga om tillämpningen. Och herr statsrådet har icke för sin del ansett det nödigt att taga något initiativ för åstadkommande av större klarhet.

Däremot har herr statsrådet upprepade gånger betonat, att den vidtagna ändringen icke avser att förändra den anda, som svävar över 1919 års undervisningsplan vad kristendomsämnet beträffar. Ja, jag tror mycket väl, att statsrådet har den uppfattningen, men för min del måste jag säga, att jag har svårt att icke i dessa båda påståenden konstatera en motsägelse, som det icke går att komma ifrån. Ty vad var det, som utgjorde det konstitutiva i 1919 års undervisningsplan beträffande nu ifrågavarande ämne? Jo, det var, att en lärobok, som förut varit föreskriven till inlärande, helt och hållet uteslöts från utanläsning. Vad är innehållet i den nu utfärdade ändringskungörelsen? Det är, att denna bok ånyo tillåtes till användning. I detta ligger i själva verket en sådan skiljaktighet, att man icke kan tro, att den kristendomsundervisning, som kommer att bedrivas med ledning av de nya bestämmelserna, skall kunna präglas av samma anda, som man avsåg att få införd över kristendomsundervisningen genom 1919 års undervisningsplan och vilken tanke man i huvudsak under de gångna tio åren lyckats realisera.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det förefaller mig också, som om de herrar, som deltagit i denna debatt, i alltför stor utsträckning tagit hänsyn till sin egen personliga inställning till ämnet, till sin egen uppfattning om den omtalade ändringens omfattning och icke därtill, att frågan ytterst gäller, hur man kommer att ute i Sveriges olika skoldistrikt tillämpa kungörelsen. Det går nämligen inte att se bort ifrån, att skoldistriktet ovillkorligen i en eller annan form måste upptaga frågan om katekesens ställning till prövning. Man kan visserligen som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet säga, att de skoldistrikt, som icke vilja, icke behöva företa den minsta ändring i kursplaner och reglementen. Det är nog sant, men om hur många distrikt kommer detta att gälla? Även i sådana distrikt, där man kan gå ut ifrån, att en så gott som enhällig uppfattning råder om, att de hittillsvarande bestämmelserna böra tillämpas oförändrade, finns det ingen säkerhet för, att inte genom en eller annan persons åtgöranden frågan bringas på tal i skolstyrelsen eller skolrådet, och då har man genast stridsfrågan uppe. Hur mycket flera möjligheter till strider och tvistigheter på detta område komma då inte att förefinnas inom de skoldistrikt, där i väsentlig grad olika meningar i religiöst avseende äro representerade inom den lokala skolmyndigheten.

Herr ecklesiastikministern säger, att han för sin del hyser sådan tilltro till de myndigheter av över- och underordnad beskaffenhet, som skola handha dessa ärenden, att han tror saken kommer att lösas på ett lyckligt sätt. Med min erfarenhet från skolans område anser jag mig inte ha grundad anledning att hysa samma uppfattning. Vad först och främst lärarna beträffar, om vilka ecklesiastikministern och andra talare sagt att deras förbättrade utbildning gör, att man kan hysa ett högst betydande förtroende till dem, är det visserligen sant, att lärarna nu äro bättre rustade för sin uppgift än förr, men detta gäller förnämligast själva meddelandet av undervisningen, det gäller kunskaperna och metoderna, och det är klart, att en intresserad och duglig lärare i fråga om metoderna vid kristendomsundervisningen i regel nu går fram på andra vägar än vederbörande gjorde för exempelvis 10 år sedan. Men när det gäller frågan om vad som skall läsas, har lärarekåren ett högst minimalt inflytande. Och det är detta spörsmål, det nu närmast gäller. Den frågan skall i första hand avgöras av vederbörande skolstyrelser, och man har att med beklagande konstatera att anledning till irritation nu införts på ett område, som man önskar befriat från stridigheter. Det mest beklagliga med förhållandena före 1919 var ju, att det knappt kunde förekomma ett sammanträde i ett skoldistrikt mellan lärare och skolstyrelse eller mellan lärarekåren och föräldrarna, utan att bittra strider uppstodo beträffande kristendomsundervisningens ställning. Så kommo bestämmelserna av 1919, och därmed försvunno i det närmaste irritationsmomenten i fråga om detta ämne. Jag förbiser visserligen inte, att en stor del av befolkningen i Sveriges olika landsdelar hyste farhågor för kristendomsundervisningens beskaffenhet, sedan Luthers katekes blivit avförd från dagordningen, men denna uppfattning har så småningom under de tio åren ändrats därhän, att sådana uttalanden, som här av en talare citerats från kyrkomötet under föregående år, kunnat fällas, och jag konstaterar, att det i dessa inte fanns någon som helst eftergift åt de synpunkter, som ligga bakom den agitation, vilken utmynnat i den av hundratusentals personer under tecknade petitionen till regeringen. Jag har den uppfattningen, att många av dem, vilkas namn finnas under denna petition, ha skrivit under i full övertygelse, att de därmed gagna en god och rättvis sak, och att det skett i överensstämmelse med deras religiösa åskådning, men å andra sidan kan man inte förneka, att även det är riktigt, som yttrades vid kyrkomötet, nämligen att petitionen ger anledning till reflexioner av helt annan beskaffenhet. Man får för

den skulle inte ta större hänsyn till petitionen än den, som rätteligen kan vara förhålladena motiverad.

Jag säger alltså: När man en gång kommit till den ståndpunkten, att kristendomsundervisningen i våra skolor i stort sett gillats av olika representanter för samhället, av föräldraintressets talesmän, av kyrkans målsmän och av politikens, så ligger det en fara i att företa en ändring av principiell innebörd. Denna fara ligger inte däri, att det kommit ut en oklar bestämmelse, ty oklara författningar finnas på många områden utan att samhällslugnet därigenom äventyras, utan faran ligger däri, att denna bestämmelse kommer att föranleda upprivande strider mellan representanter för olika åskådningar i en så ömtålig livssak som religionen ute i de lokala enheterna. När man vet, hur upprivande och förstörande och fördärvande sådana stridigheter äro, så måste man hysa farhågor för att de skola menligt inverka på kristendomsundervisningens i skolan framtida ställning, och det är ur den synpunkten, som jag anser, att den nu gjorda ändringen i 1919 års undervisningsplan icke hade bort komma till stånd.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet, när jag hörde herr Oscar Olsson uttala sig i frågan. Han yttrade, att den kungl. kungörelsen den 6 december 1929, varom nu är fråga, står stick i stäv mot andra kammarens beslut 1915 och att — jag citerar vad han yttrade — herr Rydén's undervisningsplan av 1919 endast var ett expedierande av andra kammarens beslut 1915. Ja, det är riktigt, att andra kammaren år 1915 för sin del beslöt en skrivelse i den riktningen. Beslutet fattades i andra kammaren med 92 röster mot 63. Men, mina herrar, frågan gick sedan grundlagsenligt till första kammaren och där avslogs framställningen. Därmed förföll andra kammarens beslut. Riksdagen har inte fattat något sådant beslut, som herr Oscar Olsson talade om. Skulle det var så, att 1919 års undervisningsplan var ett expedierande, så var den ett expedierande av något, som riksdagen icke hade beslutat. Regeringen kan inte expediera ett andrakammarbeslut allenast; det fordras ju för ett riksdagens beslut bägge kamrarnas samstämmiga mening. Skulle således 1919 års undervisningsplan vara ett expedierande av andra kammarens beslut, så är ett grundlagsbrott begånget. Men nu förhåller det sig så, att herr Rydén själv, så vitt jag kunnat finna av statsrådsprotokollet den 31 oktober 1919, icke åberopat detta s. k. beslut, som herr Oscar Olsson talade om. Däremot har herr Rydén i statsrådsprotokollet den 31 oktober 1919, då undervisningsplanen beslöts, åberopat ett uttalande av andra kammarens första tillfälliga utskott år 1919. Då förelåg en motion om avskaffande av kristendomsundervisningen i våra skolor och införande av en historiskt hållen lärobok i bibelkunskap och kristen troslära m. m. — motionen var något oklar, som herrarna höra. Utskottet, det var andra kammarens första tillfälliga utskott, åberopade i sin motivering det då föreliggande förslaget till undervisningsplan och yttrade: »I ifrågavarande förslag till undervisningsplan har katekesundervisningen i huvudsak inskränkts till att omfatta enbart sista årskursen och att endast avse Luthers lilla katekes, och dessutom torde Kungl. Maj:t vid fastställandet möjligen finna skäl att helt utesluta katekesen som lärobok.» Det är ju intet beslut detta. Nämda uttalande förekom i motiveringen, men utskottet hemställde i klämman, att ifrågavarande motion *icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda*. Kammaren följde detta utskottets förslag och *avslog* motionen. Det är verkligen ett mycket svagt stöd, herr Rydén åberopar för sin nya undervisningsplan.

När detta utskottsutlåtande åberopas i statsrådsprotokollet, heter det på följande sätt: »Ett ytterligare stöd för denna min uppfattning» — nämligen

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

att Luthers lilla katekes eller någon annan lärobok icke skall förekomma vid undervisningen i den kristna tros- och sedeläran — »anser jag mig kunna hämta i det uttalande vid 1919 års lagtima riksdag, som gjordes av andra kammarens första tillfälliga utskott i dess utlåtande nr 7 i anledning av en väckt motion angående avskaffande av katekesundervisningen i skolorna m. m. Utskottet, vars utlåtande godkändes av kammaren, yttrade där i samband med en erinran om det föreliggande förslaget till undervisningsplan», och så kommer ett återgivande av utskottets uttalande i saken. Herr Rydén har glömt att i statsrådsprotokollet omtala, att kammaren *avslog* den väckta motionen. Statsrådsprotokollet lämnar ingen upplysning om utgången, utan det omtalas bara, vad utskottet i motiveringen yttrade, och att detta godkändes av kammaren. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att när man avslår en motion, så beslutar man inte någon ändring i motiveringen, vilket är herrarna väl bekant. Det fanns tre reservationer vid utskottsutlåtandet, som påyrkade en annan motivering, men när man avslår en motion, så fäster man sig inte så noga vid motiveringen. Jag kan inte erinra mig, att man någon gång beslutat en ändring i motiveringen, när man avslagit en motion. Detta försvagar ytterligare det stöd, som man påstår sig kunna hämta av andra kammarens hållning.

Vidare skall jag be att få erinra om, att den åtgärd, som vidtogs år 1919 med undervisningsplanen, inte heller har stöd av hörda myndigheter eller av skolöverstyrelsen. Alla dessa förutsatte, att Luthers lilla katekes skulle läsas i folkskolan. Jag kan inte underlåta att till belysning av hur vid undervisningsplanens fastställande tillgick erinra om, att oaktat beslutet om den nya undervisningsplanen fattades den 31 oktober 1919, så inkommo de infortrade yttrandena från myndigheterna i denna fråga inte förrän i januari månad följande år. När beslutet fattades, förelågo inte dessa yttranden, som grundlagsenligt då borde ha varit inne. Jag citerar följande ur ett av mig reservationsvis avgivet yttrande till dechargebetänkandet 1920: »När detta uttalande (av herr Rydén) vid föredragningen inför Konungen den 31 oktober 1919 gjordes, hade emellertid ännu icke de från vederbörande myndigheter i denna fråga genom nådig remiss den 19 maj 1917 infortrade utlåtandena till Kungl. Maj:t inkommit. Det skedde först med skolöverstyrelsens underdåniga utlåtande den 15 december 1919, vilket till Kungl. Maj:t inkom den 20 januari 1920. Icke desto mindre ha å dessa handlingar tecknats bevis, att de föredragits inför Konungen i statsrådet den 31 oktober 1919.» Hade herr Rydén avvaktat de infortrade utlåtandena, är det ju möjligt att undervisningsplanen fått ett annat innehåll. Även om herr Rydén redan förut var på det klara med, att katekesen skulle uteslutas som lärobok, är det väl inte absolut säkert, att övriga herrar statsråd hade varit av den meningen, om de sett dessa myndigheternas utlåtanden; men de inkommo som sagt först ett par månader efter det Kungl. Maj:ts beslut var fattat. På så lösa grunder, som jag nu relaterat, fattades detta beslut om katekesens uteslutande som lärobok vid folkskolan.

Jag fäste mig vidare vid, att herr Wagnsson i sitt anförande yttrade, att han trodde sig ha hela landets lärarkår bakom sig. Jag skall då be att få erinra om, att i dessa dagar Svenska folkskolans vänners förvaltningsråd vid sammanträde i Stockholm har beslutat ett uttalande, som jag strax skall uppläsa. Svenska folkskolans vänner representera ett mycket stort antal folkskollärare, och deras uttalande är synnerligen belysande för hur man på skollåll, där man vill vara lojal mot den religion, som vår svenska statskyrka dock bekänner, uppfattar saken. Svenska folkskolans vänners förvaltningsråd säger: »Ehuru den kungl. kungörelsen av den 6 dec. 1929 icke helt motsvarar de önskemål rörande katekesen, som Svenska folkskolans vänner vid upprepade tillfällen framfört, nämligen att Luthers lilla katekes — eller i

varje fall dess tre första huvudstycken — måtte godkännas såsom lärobok, anser sig föreningens förvaltningsråd dock kunna uttala sin tillfredsställelse med regeringens åtgärd, dels emedan densamma möjliggör ett betydelsefullt berikande av lärostoffet, dels — och icke minst — därför att den synes ägnad att verka avspännande i den långvariga och uppslitande striden om kristendomsundervisningen. — De, som fruktat för en »katekespluggets renässans», kunna icke längre ha grundad anledning till dylik fruktan, då de nya bestämmelserna endast *medgiva* (icke påbjuda) att jämte bibelspråk och psalmverser även »ett *mindre antal korta*, till såväl innehåll som form för barnen lättillgängliga stycken eller minnesord» ur Luthers lilla katekes må kunna inläras. Det misstroende mot den nuvarande lärargenerationens pedagogiska omdöme, som skymtar bakom en dylik farhåga, är säkert i stort sett alldeles oberättigat. — Men även de många, som krävt icke blott ett medgivande utan ett påbud, att *hela* Luthers lilla katekes skulle inläras i skolan, synas nu kunna — utan att behöva känna sitt samvete kränkt — i samförståndets intresse modifiera sina krav och söka utvinna det bästa möjliga inom den nu utvidgade ramen för kristendomsundervisningen. — Oblandad tillfredsställelse har förvaltningsrådet erfarit inför den förändring i undervisningsplanen varigenom föreskrives, att den sammanfattande undervisningen skall anknyta icke blott till Jesu bergspredikan utan även till Jesu förkunnelse i övrigt. — Det är förvaltningsrådets bestämda övertygelse, att det steg mot en större frihet, som regeringen tagit genom beslutet av den 6 dec. 1929, är välbetänkt och värt allt erkännande.» Dessa ord tror jag att var och en, som lugnt och fördomsfritt ser på denna fråga, helt och fullt skall kunna underskriva.

I vårt land, där man åtnjuter så mycken frihet, är det väl orimligt, att man genom en föreskrift i undervisningsplanen för folkskolan skall så ensidigt, som skedde 1919, kunna inrikta undervisningen, att majoritetens av folket önskingar helt och hållet undertryckas. Det är ett samvetsfrihetens ovillkorliga krav, att Luthers lilla katekes och en på densamma grundad undervisning må, där man så önskar, kunna förekomma i skolorna. Ingen tvingas därtill, utan friheten är fullständig. Däremot är undervisningsplanen av 1919 på denna punkt en tvångströja, som inte står i överensstämmelse med samvetsfrihetens krav och med önskingarna hos — jag vågar säga — flertalet av vårt folk. Jag tror, att det skulle vara klokt, ifall man nu ville nedlägga striden och å ömse sidor erkänna, att regeringens beslut i denna fråga är sådant, att det kan från olika håll hälsas med tillfredsställelse och att ingen därigenom behöver känna sig kränkt.

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag har lagt min interpellation så, att jag i varje fall inte med avsikt på något sätt skulle sära någon eller åstadkomma en tillspetsning av ett läge, som i och för sig kanske är rätt så brydsamt, och jag har anlagt den ton i mitt anförande efter statsrådets yttrande, att jag inte heller där med avsikt skulle sära någon eller riva upp någon kamp. Min önskan och mitt syfte ha varit att om möjligt få sådan klarhet över innebörden i författningen, att man kunde få en säker uppfattning om huruvida ett författningens oförändrade kvarstående skulle komma att riva upp själva de bärande principerna i undervisningsplanen eller inte. Och jag har uttryckt min tacksamhet över att herr statsrådet svarat så snart, därför att ett sådant övervägande givetvis borde kunna ske, innan motionstiden har gått ut, då det är klart, att om någonting i denna sak skall göras, måste det komma att ske den vägen, ifall man inte finner förklaringarna tillfredsställande. Jag säger detta, därför att man av mitt framträdande i interpellationen och i mitt anförande här velat lägga in någonting av saklig underkastelse, vilket är mig fullständigt främmande. Jag har som sagt inte velat onödigt kärpa stridsläget, och hade

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

ecklesiastikministerns svar kommit att präglas av sådan klarhet, att de farhågor, jag har hyst i fråga om författningen, hade skingrats, hade det varit min tanke, att man skulle stanna därvid; jag för min del skulle då ha varit med om, att man hade stannat och låtit erfarenheten tala.

Det är mig emellertid inte möjligt att finna, att herr statsrådets uttalanden här lämna de nödiga garantierna mot missbruk av författningen, som jag trodde, att man skulle kunna få fram genom uttalanden ifrån hans sida. Han har, såvitt jag har kunnat summera ihop det hela, klargjort, att de flesta av Luthers förklaringar till buden — jag tror, att detta är riktigt återgivet: »de flesta» — skulle kunna anses rymmas inom lagtextens ram, han har angivit, om jag nu ur minnet kan återge hans ord alldeles riktigt, att det mesta av Luthers förklaring till bönerna också borde kunna förekomma, han har beträffande den efter min uppfattning centrala punkten, nämligen frågan om det rent dogmatiska innehållet i andra huvudstycket, givit, beträffande andra artikeln, den personliga förklaringen, att han nog tyckte, att den inte borde kunna förekomma, men han har samtidigt därmed också gjort ett uttalande, som till min stora sorg kommer att förringa och i viss mån, kan jag säga, förrycka hela värdet av den diskussion, som här har förts.

Det är klart, att rent formellt är det sant, vad herr statsrådet Lindskog sade, att det tillkommer inte en ecklesiastikminister att tolka en författning, utan detta tillkommer de andra myndigheterna, och så mycket visste jag förut, så att den upplysningen hade inte behövt lämnas för att meddela mig nödiga kunskaper i ämnet. Men var och en vet, att det alltid ligger så till med lagar och författningar, att när författningen är mångtydig eller när den inte kommer att innehålla en så exakt formulering, att den utan vidare är klar, då vill man alltid gå och går alltid till motiven för lagen. Då går man till det kommittébetänkande eller det yttrande av lagrådet och de yttranden av departementschefer och dylikt, som ha åtföljt det yttrande i lagutskottet, vilket kan ha förekommit, o. s. v. — i detta söker man en ledning för tolkningen av författningen. Statsrådet Lindskog utfärdade sin författning utan att säga ett enda ord till ledning för dess tillämpning, och jag tänkte mig då, att om den man, som, när författningen utfärdades, tydligen har försummat eller inte kommit att tänka på att ge en vägledande tolkning av den, en vägledande motivering, om han inför en församling som Sveriges folkrepresentation ifrån statsrådsplatsen i kammaren gav till känna en bestämd uppfattning om hur han hade avsett tolkningen av författningen, så skulle det innebära i sak en sådan realitet, att de myndigheter, som hade att tolka denna författning, skulle anse detta vara ett auktoritativt uttryck för hur densamma rätteligen bör uppfattas.

När nu statsrådet Lindskog på detta sätt direkt säger, om jag får använda en litet fri formulering, att det egentligen spelar ingen roll, vad han säger här, ty det är de lokala myndigheterna, det är skolråd, inspektörer och domkapitel, som skola tolka denna författning och inte han, och detta göra de oberoende av vad han har uttalat — så är det klart, att därmed har huvudsyftet med min interpellation, nämligen att få en grund för tillämpningen av denna författning, kommit att förfelas. Och då måste jag säga, att i detta läge har inträffat precis vad herr Almqvist uttalade här i sitt anförande. Det ligger ju så till, att när man inte från högsta ort får en ledning härvidlag, skall vartenda skolråd i Sveriges rike sitta och efter sin uppfattning, låt mig säga i många fall efter rent godtycke, bedöma, vad som är »korta stycken och minnesord», och när man då känner, hur det levande livet gestaltar sig i detta hänseende, finns inte det ringaste tvivel om att det kommer att bli en mycket stor skillnad mellan den tolkning, som låt oss säga Stockholms folkskoleledktion eller Malmö folkskolestyrelse eller många av våra skolråd i arbetaredistrikt och dylika komma att ge, och den tolkning av samma lagtext, som kommer att befinnas

vara efter vederbörandes övertygelse den riktiga i Bohuslän, i Bolstad och på många andra håll. Därmed har man i den svenska folkskolan släppt in det rena godtycket på detta område, vilket godtycke 1919 års undervisningsplan avsåg att förekomma.

Herr Bergman klandrade denna undervisningsplan ur den synpunkten, att den var för brysk. Jag känner ju tillräckligt herr Bergmans mentalitet för att veta, att man inte behöver taga alltför djupt intryck av ett sådant uttalande ifrån hans sida, därför att hans skolpedagogiska ideal har många gånger framträtt för mig såsom så liberalt, att det egentligen utesluter ordning och inför desorganisation och oordning såsom en ledande princip. Men om jag skall säga som sanningen i detta fall är i fråga om 1919 års undervisningsplan, så är den så långt ifrån brysk, att jag vågar säga, att denna författnings smidighet har varit en väsentligt bidragande orsak till att det har gått så pass smärtfritt, som det har gjort. Ställningen innan undervisningsplanen utfärdades var den, att man pluggläste katekes i en stor mängd av våra skoldistrikt, och jag har själv sett ungefär 10,000—12,000 schemata, som tillämpats i våra folkskolor och som visat mig, att katekesundervisningen på många håll ute i de rena obygderna drevs med ända upp till 7 timmars kristendomsundervisning i veckan.

Under sådana förhållanden tror jag, att det var fullständigt nödvändigt, om man inte skulle skriva en lag, som bara stod på papperet, att fastställa den tid, som fick användas för detta ämne — det fanns skoldistrikt, som uteslöto skolämnen till kristendomsundervisningens förmån o. s. v. Man var tvungen att på detta område införa analoga bestämmelser som för läroverken. Jag vet, att herr Bergman har suckat under bördan av ordningen där, men läroverken ha ju i varje fall haft fastställda timplaner, och jag tror, att det var nödvändigt att införa detta även här. Likaså var det nödvändigt, om man ville ha ett slut på katekespluggen, att få bort urkällan för detta undervisningssätt, nämligen den dogmatiskt betonade katekesen med katekesutvecklingen.

Jag har inte gjort detta, herr Ekman, vare sig av något kristendoms-hat eller av något lättsinne. Jag har nu i tio års tid fått lov att tåla nästan alla smädelser, som kunna uppfinnas, från vissa kyrkliga kretsar här i landet, men jag har aldrig brytt mig om att reagera däremot, ty jag har alltid resonerat på det sättet, att en sak, som är ärligt menad och ärligt gjord, den segrar. Och jag kan inte neka till att när jag här i höstas satt på läktaren och hörde kyrkomötets debatt, vari man vände sig mot allt det lögnsmideri, som pågått inför många av dem, som varit verksamma för denna katekespetition, så kände jag det som en liten sanningens seger, som gick genom salen. Hela detta lögnsmideri, att kristendomsundervisningen gått tillbaka, att barnen ingenting kunna o. s. v., naglades vid kyrkomötet fast av den ene efter den andre av biskoparna här såsom en osann framställning. De hade på grund av sina visitationer o. dyl. funnit, som en av biskoparna sade, att visserligen kunna inte barnen så mycket katekes, som de kunde förr i världen, men de kunna det centrala i kristendomen, vilket de mången gång inte hade någon föreställning om förr i världen.

Jag har emellertid, herr Ekman, förutsett allt detta, när 1919 års undervisningsplan utfärdades, ty jag känner så mycket till vårt folks psyke och historia, att jag vet, att när det gäller att röra vid gamla böcker, vid gamla uttrycks-sätt, vid gamla böner o. s. v., så har det i alla tider i vårt land uppstått strid därom. Här har aldrig kunnat ske en ändring i bibelöversättningen, här har aldrig kunnat införas en ny bönbok, en ny evangeliebok, knappast ens en ny kyrkohandbok, utan att det har varit mycken strid därom, och detta grundar sig, som jag en gång förut här i riksdagen har sagt, därpå, att människor ha kommit att hålla av, att känna igen de gamla uttryckssätten och de gamla

Stalsverks-
propositionen.
(Forts.)

formuleringarna. De känna sig främmande inför de nya, de stötas bort av dem, och det blir opposition mot dem. Men så kommer ett nytt släkte, som vuxit upp i skola och kyrka, i konfirmation o. s. v., och blivit förtroget med de nya uttryckssätten, de nya bönerna o. s. v., och för det kan det nya komma att få samma affektionsvärde, samma känslövärde, som de gamla formuleringarna och texterna haft för en bortgående generation. Jag hade givetvis klart för mig så mycket, att inte företar man den åtgärd, som vidtogs 1919, utan att det framkallar strid.

Då säger herr Bergman, att jag skulle inte ha uppträtt så bryskt i detta fall, så hade den striden inte kommit. Ja, vad är bryskt? När undervisningsplanen utfärdades, skulle den inte träda i kraft några dagar efter det den stått i Svensk författningssamling. Jag vill, för att inte herr Ekman skall fortsätta med legendbildningen omkring utfärdandet av denna författning, säga, att anledningen till att den kom ut senare än den 31 oktober var det oerhörda arbete, som kräves för att ordentligt korrekturläsa en sådan akt som denna. Jag har sex gånger personligen på nätterna genomläst varenda rad, kontrollerat vartenda skiljetecken, och jag har personligen suttit och kontrollräknat, att schemata och allting sådant stämma med timplanerna i varenda detalj, och det är väl kanske inte minst detta omsorgsfulla arbete, för att författningen inte skulle innehålla fel, som har gjort, att man inte kunnat beslå hela den författningen ens med ett kommafel, efter vad jag skulle tro. Hur mycket man än orkar arbeta tar det dock sin tid ändå att få en så stor författning i slutgiltigt skick. Detta är anledningen till att dess utfärdande kom att dröja, och det hastade ju inte heller så mycket, därför att den skulle inte träda i kraft förrän den 1 juli. Jag hoppas, att herr Ekman tror mig, när jag säger, att det har förhållit sig på detta sätt. Det var ett så oerhört personligt arbete, som nedlades, för att författningen skulle bli felfri i rent formellt hänseende, att detta åstadkom, att det tog tid utöver det vanliga. Jag vill inte klandra några andra, som utfärdat författningar, men jag tror, att man skulle kunna leta upp tillfällen, då författningar, som i utrymme endast kräva en liten bråkdel i jämförelse med denna, kommit att på detta sätt utfärdas ganska lång tid efteråt. Jag skall inte spela angivarens roll, men jag tror, att herr Ekman, som är skyldig att i konstitutionsutskottet nagelfara inte bara socialdemokratiska ministrars gärningar, skulle kunna, om han ville med samma flit och enträgenhet forska i vad som försiggår även på andra håll, finna detta vid åtskilliga tillfällen i fråga om utgivande av våra författningar.

Författningen kom emellertid ut. Det stadgades då, att det först och främst skulle vara en treårig övergångstid, innan densamma fullt trädde i kraft. Intet skoldistrikt behövde sålunda under de första tre åren följa densamma, utan man hade tid att väl bereda sig, och sedan trädde ju denna författning i kraft successivt, i det att den skulle tillämpas klass för klass. De skoldistrikt, där den i verkligheten inte genomfördes förrän 1923, vid övergångstidens slut, äro väl sådana, där inte de barn slutat folkskolan, som undervisats efter den nya undervisningsplanens föreskrifter, förrän med utgången av det senast förflutna kalenderåret, så att nog har man haft tid att jämka i detta hänseende. Och så mycket tror jag, att man kan våga säga, att vad man än på detta område hade gjort, som avsåg att avskaffa missbruk, så hade, så ingrott som detta var på många håll bland skolmyndigheter, bland föräldrar och även bland många av lärarna, det i varje fall kommit att uppstå mycken strid omkring vad som gjordes härvidlag.

Jag vill i förbigående säga ytterligare ett ord till herr Karl Johan Ekman. Han fullföljer nu rättegången emot mig efter tio år i fråga om hur författningen kom till, och han har gjort mycket för att hos enkla människor i landet grundfästa den uppfattningen, att här begåtts ett stort grundlagsbrott, när

författningen utfärdades. Jag gjorde, i motsats mot vad, så vitt man vet, herr Lindskog gjort, ett mycket omfattande uttalande till statsrådsprotokollet för att klargöra motiveringen för den nya undervisningsplanen. Och herr Ekman har i en reservation i konstitutionsutskottet, om jag minnes rätt, år 1920 avtryckt detta statsrådsprotokoll, vilket jag tackar honom mycket för, därför att det har därigenom fått offentlighet och mina motiv ha kunnat klargämmas. Vad han då yttrade om riksdagens inställning är i så måtto oriktigt, som han underlät meddela, att när man år 1919 i andra kammaren diskuterade motionen om kristendomsundervisning, så var utskottet enigt om att avstyrka den motionen av det skälet, att man visste, att undervisningsplanen skulle utfärdas några veckor eller månader därefter. Till följd därav avstyrkte man motionen, men man gjorde detta på olika motiveringar, och det blev votering. Herr Ekman, var snäll och upplys därom, om denna strid skall fortsätta i bygderna, upplys om att det blev votering i andra kammaren om motiveringen härför, och med mycket stor majoritet antog andra kammaren motiveringen, i vilken den uttalade, att det mycket väl kunde tänkas, att Kungl. Maj:t vid undervisningsplanens utfärdande komme att helt och hållet borttaga katekesen. Detta har alltså inte slunkit igenom på det sättet, att det inte är ett ståndpunktstagande, utan kammaren har voterat om motiveringen, och anledningen till att man avtog motionen är inte, att man inte ville, att det skulle göras någonting i saken, utan att man hade inhämtat, att Kungl. Maj:t stod omedelbart inför ett avgörande i fråga om undervisningsplanen.

Jag skall i detta sammanhang också anföra en annan sak. Jag vänder mig därvid till herr Ekman, därför att han har varit en av dem, som i hög grad varit upplysare för den agitation, som förts mot undervisningsplanen. Jag hade icke stöd från skolöverstyrelsen för den åtgärd, som jag föreslog Kungl. Maj:t att vidtaga och som förresten mycket ingående diskuterades inom den regering, av vilken jag var en ledamot, men, herr talman, undervisningsplan skulle utfärdas, det hade arbetats i nära tio år på en dylik i folkskoleundervisningskommittén, där hade suttit en hel rad av våra duktigaste folkskolepedagoger och även av andra pedagoger, och dessa hade sysselsatt sig med att söka skapa en sådan omändring av undervisningsmetoder, av arbetsstoff, kunskapsstoff och sådant, att de passade för nutidens samhälle och nutidens människor. Beträffande kristendomsundervisningen voro deras planer uppgjorda, innan den starka opinionsyttring kom till stånd, som framträdde i andra kammaren särskilt under åren 1918 och 1919. Andra kammaren hade 1918 med stor majoritet beslutat att uttala sig för en konfessionslös religionsundervisning med Knut Kjellberg som en av de drivande förgrundsmännen, och 1919 års andra kammares tillfälliga utskott hade voterat, kan jag säga, principiellt om katekesen och hade givit Kungl. Maj:t en vink om att katekesen borde försvinna. Året 1918 hade medfört, att den förutvarande första kammaren ställts på avskrivning. År 1919, när jag och mina kamrater i regeringen hade att taga ställning till denna fråga, visste vi, att vi skulle få en ny första kammare, en kammare, som till sitt kynne inte skulle komma att likna den gamla kammaren, herr Ekman, utan skulle komma att få ett starkt släktttycke med andra kammaren. Man skall efter min uppfattning inte handla som en ansvarig man, om man går och utfärdar en undervisningsplan, som man kan förutse kommer att räcka under kanske en generation framåt till sina ledande principer, man skall, säger jag, inte handla som en ansvarig man, om man inte därvid tar hänsyn till den förskjutning i hela läget, som har inträtt. Jag visste, var jag hade andra kammaren, som då ännu inte var byggd på den vida, allmänna rösträttens grund. Jag visste, att första kammaren med dess gamla nejsägarfysionomi var på avskrivning, och jag anser, att vi inte skulle ha handlat som redliga och ansvariga män,

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

om vi inte tagit hänsyn härtill i regeringen och försökt skapa en undervisningsplan, som någorlunda stod i överensstämmelse med den uppfattning, som rådde i riksdagen. Det skall herr Ekman skriva sig till minnes, ifall han skall fortsätta sin upplysningsverksamhet.

Då kan man fråga, om det var lyckligt att gå just den vägen, som valdes av den dåvarande regeringen. Ja, jag tror, att jag skulle våga säga nu, sedan tio år ha förflutit, att jag inte har kunnat se, att någon annan lösning skulle ha gjort så mycket för ett utjämnande av motsättningar och en avspänning därav, som vad 1919 års undervisningsplan gjort. När jag hörde kyrkans ledande män här under kyrkomötet på tioårsdagen av undervisningsplanens utfärdande lämna sina redogörelser för sina erfarenheter om verkningarna därav, så hade jag en känsla av att det kanske dock inte var så förfärligt olämpligt, så förfärligt olyckligt ur rikets synpunkt, att undervisningsplanen kommit att få denna inriktning, som den fått. Vad jag kan säga herr Ekman och alla, som stå på hans sida, så säkert som att jag står på denna plats, det är, att om ni hade fått regera och driva edra intentioner fram beträffande kristendomsundervisningen, hade ni i dag inte haft någon kristendomsundervisning i den svenska folkskolan. Ni hade inte varit karlar att förhindra, att utvecklingen kommit att gå så. Därför ber jag, att om ni nu tänka ropa på fred, så skola ni inte fortsätta med förvrängningarna och osanningarna beträffande vad som hände 1919 på det sätt, som hittills skett under en tioårig tids- och upplysningsverksamhet. Jag vill med dessa uttalanden icke sära herr Ekman personligen, men jag säger det mot hela den rörelse och hela den press, som ha företrätt den sida, vilken bedrivit en sådan verksamhet under den tiden.

Jag hoppas, att jag härmed slipper att ge mig in på bitter polemik mot mina kammarkamrater. Jag har tagit ansvaret för vad som skett, jag har inte kunnat bakom någon eller något, utan jag har tagit ansvaret för undervisningsplanen. Jag har aldrig försökt kasta det över vare sig på myndigheter eller på andra, och därför har jag också en viss skyldighet att giva åt ett för svar på denna punkt en mera personlig prägel än vad det skulle få, ifall jag kunde krypa bakom myndigheter, vilket i allmänhet de, som agera på detta område, försöka skaffa sig garantier för att kunna.

Jag återgår nu till det läge, som har skapats genom interpellationen. Jag beklagar fortfarande, att jag ej har kunnat vinna det syfte jag hade med interpellationen, nämligen att så att säga få ett sådant läge till stånd, att man kunde ha låtit det stanna vid vad som passerat, d. v. s. att få en viss begränsning i tillämpningen av denna författning och framför allt det, att man ej hade på det sättet direkt från statsrådsbänken påpekat för skolråd och inspektörer o. s. v., att det egentligen är de, som kunna tolka denna författning efter sin egen övertygelse om vad som är det rätta. Ty därmed har faktiskt denna fråga kommit i det läge, att det blivit nödvändigt, så vitt jag kan bedöma — för att ej riskera freden på området och för att ej riskera, att man river sönder barndomsskolan — att försöka sig på den utvägen att få författningen återställd till den lydelse, som den hade förut. Den lydelsen av författningen gav ej anledning till någon tveksamhet. Jag har inte, herr statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet, på de sista tio åren, som förflutit sedan undervisningsplanen utfärdades, i något hänseende under de otaliga föredrag jag har hållit ute för lärarsammanslutningar, i de otaliga artiklar jag har skrivit i skolpressen i denna fråga, jag har inte, säger jag, varit den, som manat till en rigorösare tillämpning av författningen. Jag har vetat, att man på många håll ansåg sig kunna tillämpa författningen på det sätt, att man läste en och annan bit av Luthers lilla katekes. Det har ej från min sida och förresten knappast från någon annan vid vårt folkskoleväsen arbetande mans

sida drivits någon strid om detta, utan man har kunnat komma fram till ett slags modus vivendi på detta område. Det är fallet Bolstad, där en mot lagen stridande och i osedvanlig mån intolerant uppfattning gjorde sig gällande, det är den, och det är den därav framgångna rörelsen, som har skapat det uppkomna läget. Det är ej från den sidan jag tillhör angrepp gjorts, på grund av någon stridslustnad eller lust att tvinga människor, utan det är en församling, som bryter mot lagen och sätter sig emot alla slags Kungl. Maj:ts och myndigheter, till dess den kommit fram till den punkten att det måste bli en sak av det. Det är dithän, som stridslustnaden har fört, och hade Kungl. Maj:ts regering handlat med känsla för att man ej fick låta sådana ytterlighetsriktningar varken på den ena eller andra sidan få lov att ingripa och bestämma över lagstiftningens omfattning och utveckling utan försökt att hålla den linje, som faktiskt riksdagens stora majoritet i båda kamrarna i våras voro överens om, så hade ej det stridsläge, som nu har uppkommit, behövt föreligga. När nu mina försök här att avspänna eller åtminstone undersöka, huruvida man skulle kunna avspänna genom ett ingripande från Kungl. Maj:ts sida, som skulle förekomma missbruk, hava misslyckats, och om det måste bli strid om denna sak, så taga vi ej på oss ansvaret härför. Det får ligga på den andra sidan. Ansvaret får ligga på den sidan, där man ändrat författningen och ej funnit det vara möjligt att giva så pass klara och bindande uttalanden, att de kunnat i viss mån förebygga och förekomma den betänksamhet och de farhågor, man har på detta område.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Boberg: Herr talman! Debatten börjar nu bli lika lång som långkatekesen, och det var ju den, som skulle bort. Jag förstår, att det skall kännas svårt för en så framstående och viljekraftig man som herr Rydén, att den stora tanke, som han hade, och som han drömde om att genomföra: enhetlig undervisning i religionsläran i skolorna, har blivit något rubbad på den punkt, om vilken nu striden står. Det förstår jag, och jag tror, att han menar ärligt och rätt, både i det ena och det andra. Vi misstänka honom ej; men må han också förstå, att det finnes gott om folk här i landet, som ha andra uppfattningar, och som ha andra viljor än den, som driver honom framåt på hans bana. Då han i lördags sade, att dessa, som voro i opposition, utgjorde ungefär 10 procent av befolkningen, så jag tror, att han begick ett svårt misstag. När hans ukas utgick över landet, så väcktes opposition både här och där. Denna opposition skulle ha blivit ännu större än den blev, om det hade varit klart för alla, att det ej blott gällde långkatekesens borttagande. Det gällde ock den lilla katekesen. Icke ens de tre första huvudstyckena i lilla katekesen skulle få inläras som förut. Hade folk vetat, att det gällde allt detta, så hade oppositionen blivit ännu större och betänkligheterna mot reformen stegras i samband därmed. Det är jag alldeles viss på. Det är väl också svårt att genomföra en uniformitet i kristendomsundervisningen och ålägga alla i detta rike, hur olika religiöst färgade de än äro i sina olika landsändar, att undervisa på alldeles samma sätt. Jag förstår ju, att ur uniformitetens synpunkt är detta enklast och bäst, men jag undrar, om ej en sådan lag berör samvetsfriheten och kränker den. Å andra sidan: när, såsom herr Bergman anförde, 1819 års psalmbok infördes, gillades och stadfästes av Kungl. Maj:ts, så funnos många landsändar, där man ansåg, att den innehöll villfarrelser och därför ej ville begagna den, utan höll på den äldre psalmboken. Det tilläts då, att dessa personer fingo ha sin gamla psalmbok och sjunga

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

efter den så länge, tills tiden mognade för den nya psalmbokens användning. Så var det också när den nya bibelöversättningen kom till stånd. Då fanns det de, som hade anmärkning att göra mot denna nya översättning, och som tyckte, att den gamla var bättre. Man lät dem behålla den gamla så länge. Därigenom uppstod ej någon revolution och ingen stor oro, utan saken fick ha sin gång.

Jag tycker, att om man nu skall blåsa upp till strid på denna punkt, så får det nästan smak av ren religionsförföljelse, ty det är ej bara i Bolstad, som det finnes anhängare av en vidsträcktare användning av vissa stycken i lilla katekesen, utan sådana finnas överallt, och jag tror, att om det bleve en omröstning i denna fråga, så skulle den utvisa ej blott tio utan bortåt femtio procent, kanske däröver, här i landet. Så tror jag, att saken ligger till.

Jag ser nu saken från min enkla lekmanasynpunkt, och som herrarna veta, är jag ingen fanatisk människa varken åt det ena hållet eller åt det andra, utan tror att jag ser saken ungefär som den i verkligheten är. Jag tror därför, att svenska folket skulle mycket beklaga, om här skulle blåsas upp till strid på denna punkt. En del av herr Rydén's anförande här i dag var också av den beskaffenheten, att den skulle förhindra honom från att blåsa upp till strid. Han sade nämligen att »om en sak är ärligt menad och är ärligt gjord, så måste den gå fram». Ja, om han nu har denna tro, så kan han ju bida och bygga på denna tro. Ty »detta är segern, som övervinner världen, vår tro». Men om han tvivlar på saken, så kan han ju frestas till att använda andra medel, som inte tillhöra trons område utan politikens. »Folkskolans vänner», som ju räknar ett stort antal lärare som medlemmar samt en hel massa andra personer, som ha anslutit sig till dem och deras strävan i hela landet, de ha ju också uttalat sig tacksamt för det medgivande, som Kungl. Maj:t i december-ukasen förra året givit. Detta hör man f. ö. både från ena hållet och det andra. — Här skall jag tala om en sak, som kanske förvånar herrarna. Här finnes sedan 30 år tillbaka, kanske mer, en förening av religiöst intresserade riksdagsmän, som gå tillsammans varje torsdag och läsa något ställe ur bibeln och samtala därom för sin gemensamma uppbyggelse. Jag har också varit med där och fick en gång i uppdrag att inleda. Eftersom katekesen skulle före i riksdagen strax därefter, så tog jag mig friheten att stoppa lilla katekesen på mig och läsa den, enär jag fruktade, att en stor del av riksdagsmännen hade glömt vad katekesen verkligen innehöll. Jag läste då ur Luthers lilla katekes de tre första huvudstyckena, varom striden egentligen står, och sedan väntade jag en opposition från i synnerhet de frisinna — men den uteblev alldeles, sedan de fått höra, vad Luther lärde och icke lärde i dessa stycken. Det är ju givet, att man kan tvista om den saken liksom om allting annat, men om vi ej vilja striden för dess egen skull, så tycker jag, att man bör kunna gå varandra till möte och erkänna, att det, som regeringsmedgivandet innehåller i detta avseende, det är ett uttryck för religionsfrihet och humanitet. Därför har jag och tusende hälsat det med glädje.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Herr K. J. Ekman tog mitt uttalande till utgångspunkt för att söka bevisa, att herr Rydén hade en ganska skral konstitutionell grundval för undervisningsplanens utfärdande 1919. Jag vet ej, om jag kan uttrycka mig tillräckligt enkelt för att herr Ekman skall kunna fatta vad jag sade i det hänseendet. Naturligtvis har han rätt så pass långt, att en sats, att 1919 års undervisningsplan skulle vara ett expedierande av andra kammarens beslut 1915 är oriktig rent formellt taget, men jag trodde ändå, att det av mitt uttalande rätt så tydligt framgick, att andra kammarens beslut 1915 till sin innebörd just hade det innehåll, som förekommer i den år 1919 utfärdade undervisningsplanen. Således: om uttrycket »expedierande» ej är gram-

matikaliskt och formellt riktigt, så anser jag det dock ej behöva ha missförstått. Statsverkspropositionen.

Sedan kom herr K. J. Ekman in på den saken, att »andra kammaren är inte riksdagen». Nej, visserligen, men som herr Almqvist utförligt uppvisat efter mitt anförande. så ställde sig ju majoriteten i första kammaren i fjolårets katekesdebatt helt och hållet på undervisningsplanens ståndpunkt, så att om herr Ekman kunde göra en slutledning, så borde det för honom ha varit tämligen klart, att min framställning var den riktiga, nämligen att riksdagen, både första och andra kammaren, tydligt och klart ehuru vid olika tillfällen — nej vid samma tillfälle, ty det förekom ju interpellation i andra kammaren också 1929 — ställt sig på undervisningsplanens ståndpunkt, varför den nuvarande regeringen genom sitt förfarande har gått emot riksdagens uppfattning i detta hänseende.

När sedan herr Ekman kom med en utläggning rörande herr Rydén förment felaktiga förfarande att taga till intäkt eller motivering den motivering, som första tillfälliga utskottet 1918 hade åberopat, därför, att det var motivering för avslag å motionen, så ber jag få fästa uppmärksamheten på, att andra kammaren då avslög den motionen på grund av att den gick ett steg vidare, och att motiveringen således, som ju sedan också har uppvisats, visst ej kan betraktas som motivering för avslag å motionen, eftersom första tillfälliga utskottet kom med ett positivt yrkande, gående längre än den motionen.

Det var de sakerna, som jag gärna ville försöka förklara för herr K. J. Ekman i detta sammanhang. Så vill jag sluta med att fästa uppmärksamheten på, att det dock inte bara är dessa tilläggsord, som ecklesiastikministern har fått med i den nya planen, som äro viktiga. Han har också strukit det, som från min och jag tror riksdagens synpunkt sett ej är så betydelselöst, nämligen satsen om att sammanfattningen av bergspredikan bör göras så, att lärobok icke behöver användas. Jag tror ej, att det är så förfärligt oväsentligt, att den saken helt enkelt borde förbigås.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag anhåller att få göra ett kort inlägg i denna fråga. För det första vill jag då säga, att det var med tillfredsställelse, jag åhörde herr Rydén anförande i lördags, därför att det syntes mig bära vittne om, att hos honom dock finnes tolerans och obundenhet av doktrinarism. Hans anförande i dag gjorde visserligen i *någon* mån ett annat intryck, men jag fick ej heller därav den uppfattningen, att herr Rydén avklippte alla förhoppningar om att man kunde komma till fred i den här frågan. Några andra talare däremot ha gjort en skarpare chock mot Kungl. Maj:ts kungörelse. En av dessa talare har konsekvent om densamma använt ordet »ukas». Jag undrar, om en sådan benämning är egentlig i fråga om en kungörelse, som ej innehåller något påbud. En ukas är väl ett påbud, men Kungl. Maj:ts kungörelse innehåller endast en tillåtelse, att vissa delar av lilla katekesen skola kunna få inläras uti skolan. Jag tycker, att det ej är förenligt med parlamentarisk anständighet, att man sätter klicknamn på författningar, som utkomma, för att redan genom dylika slagord göra dem mindre smakliga för allmänheten.

Vad man framhållit såsom motiv för, att man ej kan acceptera Kungl. Maj:ts åtgärd, är bl. a. det, att det finnes så många hem i vårt land, där man icke gillar, att något katekestoff förelägges barnen till inlärande. Det är ju sant, att det finnes många sådana hem. Men, mina herrar, det finnes minst lika många hem i Sveriges land, där man sätter stort värde på Luthers lilla katekes och beklagar, att den helt och hållet förvisas från skolans undervisningsplan såsom lärobok. Det förefaller mig, som om man borde åtminstone taga *någon* hänsyn även till dessa hem. Det bör väl här, liksom i andra fall, vara

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

en likhet inför lagen för olika medborgare. Det är utan tvivel så, att i de hem, där man sätter katekesen högt, man har känt sig kränkt av att det stadgats talförbud mot att läsa den såsom läxbok i skolan, och man har fordrat, att den skulle återinföras. Detta har dock ej kunnat ske, och det är väl ingen här, som nu kräver, att den skall helt enkelt återinföras såsom lärobok för utanläsning i dess helhet i skolan, men det, som Kungl. Maj:t har medgivit genom sin kungörelse, innebär i alla fall ett visst tillmötesgående. Det synes ej kunna kränka dem, som inte uppskatta katekesen lika högt, ty det är ju ej något tvång, att något skall inläras ur denna bok.

Nu är det så, att olika religiösa riktningar äro fördelade på olika områden i vårt land. Vi ha den västsvenska kristendomsuppfattningen, som huvudsakligen är schartauansk. Vi ha den norrländska kristendomsuppfattningen, som huvudsakligen är roséniansk. Men båda dessa sätta mycket stort värde på Luthers lilla katekes. Sedan ha vi då de grupper, där man inte uppskattar denna bok och kanske ej kristendomen över huvud. Det är uti industrisamhällen och vissa städer. Jag tror, att med den hänsyn, som nu av Kungl. Maj:t har visats, har man fått tillfälle att tillfredsställa människorna på dessa olika områden av vårt land, och det kan ej vara annat än en välbetänkt och god åtgärd, att man söker bereda så mycken trevnad som möjligt åt olika uppfattningars företrädare. Jag är alldeles säker på, att herr Rydén i själva verket ej kan ogilla detta.

Nu förefaller det emellertid av vissa yttranden, som om våra lärare skulle misstänkas ha ett ganska dåligt omdöme, men jag kan inte tänka mig, att det är en riktig föreställning. Här kommer man och förutsätter, att läraren nödvändigt skall välja just de stycken i katekesen, som äro minst lämpliga ur pedagogisk och etisk synpunkt o. s. v. Man letar fram dessa stycken och säger: »Äro de här orden lämpliga för barn?» Men tro verkligen herrarna, att lärarna i allmänhet taga just dessa stycken? De taga naturligtvis de stycken, som lämpa sig bäst för barnen, och vi få väl förutsätta, att den alldeles övervägande delen av vår folkskollärarkår har ett så stadgat pedagogiskt omdöme att den vet, vad som lämpligen bör kunna väljas. Att man nu emellertid, såsom här har ifrågasatts, skulle så att säga bena upp katekesens innehåll och giva en fingervisning för lärare och skolråd om vilka stycken, som skola få användas, och vilka som icke skola få användas, det synes mig stå i strid mot undervisningsplanens hela anda och grundprincip. Ty det är just det, som är det mest framträdande i 1919 års undervisningsplan, att så stort utrymme är lämnat för lärarnas val. Det är, som statsrådet har påpekat, fritt utrymme lämnat för val av psalmer ur psalmboken, och det är fritt utrymme lämnat för val av psalmer ur psalmboken, och vi veta, att det finnes många psalmer i svenska psalmboken, som kanske ej alls skulle lämpa sig i barnamun och för barnahjärtan, men ingen människa tror, att läraren går och väljer just dessa psalmverser, utan han väljer sådana, som stå bäst i överensstämmelse med barnens utveckling. Jag kan säga, att själva kärnpunkten och kardinalpunkten i undervisningsplanen är just friheten för läraren. Då han skall giva sina lärjungar en sammanfattning av den kristna tros- och livsåskådningen förutsättes, att han skall göra det utan lärobok. Han skall således få avgöra, vad som skall tagas med i fråga om den kristna tros- och livsåskådningen. Vilken är då denna? Ja, för mig är den en, för min vän herr Rydén är den en annan och för en tredje ställer sig kanske saken annorlunda. Men i undervisningsplanen är för läraren medgiven frihet att taga med vad han tycker sig böra tagas med i denna sammanfattning. Om man skall tala om någon betänklighet i förevarande sammanhang, så tycker jag att det nyssnämnda är mycket mera betänkligt, än om läraren måste välja några stycken ur lilla katekesen, som ju är av så liten omfattning. Jag tror därför ock-

så, att detta medgivande, som har skett genom Kungl. Maj:ts kungörelse i december 1929, inte innebär någon väsentlig förändring uti själva grundvalen för kristendomsundervisningen i de svenska skolorna. Det kan tagas med stort lugn även från herr Rydén's sida och från deras sida, som i övrigt ej hålla så mycket på katekesen. Det finnes nu visserligen de, som säga och mena, att det innehåll, som finnes i Luthers lilla katekes, i stort sett ej är lämpligt för barnen. Jag tror dock icke, att alla, som gått emot Kungl. Maj:ts kungörelse här i debatten, själva äro riktigt överens om detta. För såvitt jag uppfattat herr Almqvist rätt, så var han visserligen ej nöjd med Kungl. Maj:ts kungörelse. Han ville helst ha den avskaffad. Men jag har ett minne av ett gemensamt besök, som herr Almqvist och jag gjorde i Tärna församling för några år sedan, när det hölls visitation. Herr Almqvist var då folkskoleinspektör i Västerbottens län. På första visitationsdagen brukar det hållas en barn gudstjänst, och jag frågade då herr Almqvist om han ej ville hålla predikan vid denna. Jo, det skulle han göra. Till text valde han fjärde budet och han höll i anslutning till detta bud en, som jag tyckte, utmärkt predikan för barnen. Det finnes mycket i Luthers lilla katekes, åtminstone i första huvudstycket, men också i det tredje och även i det andra, som är lämpligt för barnen. Men att nu taga och göra en skillnad mellan det ena och andra stycket genom hänvisningar, det tror jag ej är nödvändigt. Det kommer nog att ordna sig ändå. Min tro är, att en avspänning i katekesstriden kommer att ske genom de av Kungl. Maj:t nu utfärdade bestämmelserna. De ivrigaste förespråkarna för katekesen ha visserligen ej fått vad de önska, men jag är övertygad om, att de nog så småningom låta sig nöja med vad de nu i alla fall ha fått, och å andra sidan är det också min bestämda övertygelse, att något återvändande till den själlösa katekesutanläsningen icke behöver befaras av de nya bestämmelserna. Det vore önskvärdt om en anda av tolerans finge från båda hållen göra sig gällande. Det bör väl rimligtvis kunna begäras, att den kungl. kungörelsens bestämmelser må få provas någon tid framåt, så att man får se huru de verka. Att bara på grund av förutfattad mening yrka, att de omedelbart skola avskaffas, kan väl ingalunda anses vidsynt. Skulle det visa sig, att dessa nya bestämmelser icke äro ändamålsenliga, då kan man ju längre fram taga upp frågan och avskaffa denna Kungl. Maj:ts nu införda nya förordning. Jag uttalar den varma förhoppningen, att katekesstriden nu må kunna avblåsas och vårt svenska folk få ägna sig åt att utan denna strid sörja för sina barns kristliga och sedliga fostran till goda medborgare, som komma att föra vårt land framåt i både andlig och materiell utveckling.

Herr **Ekman**: Herr talman, mina herrar! Herr Rydén's yttrande har givetvis uppkallat mig till ett svar. Jag har icke klandrat, såsom herr Rydén velat göra gällande, att undervisningsplanen kom *för sent* ut. Jag förstår mycket väl, att herr Rydén behövde lång tid för att granska och korrekturläsa den vidlyftiga författningen. Jag har i detta sammanhang icke det minsta klandrat detta eller yttrat ett ord därom, utan jag klandrade i stället, att författningen beslöts *för tidigt*, nämligen innan de från myndigheterna grundlagsenligt infordrade utlåtandena inkommit till Kungl. Maj:t. Beslutet fattades den 31 oktober 1919, och utlåtandena, som skulle ligga till grund för samma beslut, kommo in i januari 1920. Skolöverstyrelsen samt alla, eller åtminstone de flesta av de övriga hörda myndigheterna, förutsatte, att Luthers lilla katekes fortfarande skulle användas, däremot icke katekesutvecklingen. När, såsom herr Rydén anmärkte, reformen så många år varit påtänkt, så kunde man ju ha väntat de få veckorna, som återstodo, till dess myndigheternas utlåtanden hunnit komma in, innan saken företogs till avgörande.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vidare är det riktigt, som herr Rydén anmärkte, att man år 1919 i andra kammaren voterade, men så att utskottets hela utlåtande — kläm och motivering — gående ut på avslag å motionen om att katekesundervisningen skulle avskaffas i våra skolor m. m. stod emot ett yrkande om motiveringens uteslutande. Denna votering låg sålunda till på ett sätt, som icke inverkar på saken. Det var herr Westman som i kammaren hade yrkat motiveringens uteslutning; men bakom detta yrkande låg herr Westmans reservation, som lydte på följande sätt: »Enligt mitt förmenande borde i utskottets motivering givits uttryck åt den uppfattningen, att en reformerad god katekesundervisning måste anses utgöra en betydelsefull del av kristendomsundervisningen vid våra skolor och att strävandena borde inriktas på att åstadkomma en förbättrad sådan undervisning, icke på att, som motionärerna föreslå, avskaffa densamma. Vad den av utskottet omnämnda, av skolöverstyrelsen utarbetade nya undervisningsplanen angår», — den låg då i förslag framme — »borde hava framhållits, att densamma innebär ett allvarligt tillbakasettande av kristendomsundervisningen i folkskolan.» »Det borde slutligen enligt min mening», fortsätter reservanten, »från utskottets sida hava uttalats en bestämd förväntan, att Kungl. Maj:t ej kommer att vidtaga sådana förändringar i undervisningsplanen, vilka skulle medföra ett ytterligare försvagande av kristendomens ställning vid skolundervisningen.»

Det är ju alldeles klart, att när bakom voteringen låg ett sådant yrkande, så skulle utskottets förslag samla de flesta rösterna, även om icke alla gillade dess motivering. Och jag upprepar, att det har aldrig ansetts, att, när man avslår en motion, regeringen sedan på motiveringen till avslaget skulle kunna bygga en positiv åtgärd och därvid påstå sig ha stöd ifrån riksdagen.

Jag har nu endast återoppat, vad riksdagshandlingarna visa. Herr Rydén har ju icke heller beskyllt mig personligen för vad han kallat »förvrängning» eller »osanning». Detta erkännande ger jag herr Rydén. Jag har med vad jag uttalat velat visa allenast, att herr Rydéns reform har vilat på alltför svag grund; och att, när man, såsom talare här ideligen gjort, återoppar riksdagen såsom auktoritet för denna reform, så far man vilse. Något riksdagsbeslut kan icke återopas till stöd därför. Jag ber till sist att få upprepa, att jag anser, att kungörelsen av den 6 december förra året icke är en kampsignal, utan att den är en fridssignal, och jag tror det vore lyckligt, om katekesstriden nu avblåstes.

Herr Hellberg: Herr talman! Det är inte utan en viss tvekan som jag beslutat mig för att begära ordet i denna, mitt bidrag förutan, tillräckligt långa debatt, som i alla fall, det få vi ju inte glömma, nog intresserar många tusentals svenska män och kvinnor i mycket hög grad.

Det, som närmast föranledde mig att begära ordet, var den jämförelse, som min värderade vän och bänkkamrat, professor Bergman gjorde emellan övergången ifrån den gamla psalmboken till den nya och övergången ifrån den gamla katekesundervisningen till den nuvarande. Han ansåg, att det var — jag minns inte rätt hur uttrycket föll — ganska analoga fall. Denna jämförelse synes mig emellertid tvärtom vara ägnad att i mycket hög grad fördunkla själva kärnpunkten i den fråga, som vi här debattera. Övergången emellan den gamla psalmboken och den nya skedde ju inom ett kyrkosamfund, där det aldrig kunde bli tal om annat än kontinuitet, men övergången ifrån den gamla läroplanen till den nya betyder en principiell brytning emellan kyrklig, dogmatisk kristendomsundervisning och en så långt som möjligt från kyrklig dogmatism frigjord kristendomsundervisning, och det är två absolut olika saker.

För mig ligger hela vikten i denna fråga därpå, att den nya reformen just skall tillgodose religionsfrihetens krav för folket i dess helhet, för föräldrar, för lärare och för barnen.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Min mycket värderade vän på norrlandsbanken, biskopen över vårt nordligaste stift, talade om att det finns många hem, som ogilla katekesläsning, men, sade han, det finns också många hem, som gilla den, och han pläderade varmt för att man skulle taga hänsyn till dessa sista hem. Men varför inte lika väl till de andra! Det är ju detta, som religionsfriheten ovillkorligen kräver, att man såvitt möjligt skall kunna ställa alla lika, och då går det inte, mina herrar, att föra in en ren bekännelseskraft, som somliga gilla men andra ogilla. Det gives ingen annan utväg, än att man måste mönstra ut en sådan ur undervisningen. Det finns ingen annan väg, om man vill bereda samsvetsfrihet och övertygelsefrihet. Men det är ändå hårt, säger man, att den gamla värnadsvärda bok, som det talats så mycket och stora ting om i dessa senare tider, att jag blivit rent häpen över hur människors fantasi kan drivas upp till sådana exalterade överord, som brukats, inte skall få användas i vår undervisning. Nej, den kan inte i religionsfrihetens namn få användas i skolundervisningen, men ingenting hindrar, att man läser den i hemmen, och ingenting hindrar, att barnen läsa den i konfirmationsundervisningen. Och därmed böra de föräldrar, som hålla på den, väl i all rimlighets namn vara tillfredsställda. De kunna inte begära, att de skola få kommendera över andra. Det är min enkla syn på saken.

Eftersom jag nu ser, att min likaledes mycket värderade vän ecklesiastikministern kommit igen — jag fruktade, att han skulle vara ute, när jag talade — skall jag be att få ställa en liten fråga till honom, ifall han anser den värd att besvaras. Jag såg i tidningarna, att han hade i andra kammaren med en viss stolthet framhåvt, att han till och med i nådeväg hade avslagit Bolstadförsamlingens hemställan att få det statsbidrag, som församlingen gått förlustig tack vare sitt lagtrots i katekesfrågan; men i lördags hörde jag herr statsrådet här inne i kammaren utveckla sin syn på saken. För den har herr Rydén väsentligen redogjort, men jag skall dock komplettera den med ett för mig mycket avgörande tillägg; det var förresten mycket avgörande för herr Rydén också, det märkte jag på hans anförande.

Herr statsrådet sade, att han för sin del ansåg, att första och tredje huvudstyckena i katekesen skulle lämpa sig till läsning i skolan. Det har ställts på mig den frågan, sade han sedan: hur förhåller jag mig till andra huvudstycket? Ja, svarade han — och då kom den där erinran, att han inte såsom statsråd hade att här ge några anvisningar — men jag skulle ju säga, att för min personliga del, finner jag — jag kan inte citera ordagrant, men jag tror, att jag citerar innehållet rätt — att jag för min personliga del icke tycker, att det är så lämpligt att läsa, men å andra sidan skulle jag icke precis kunna påtaga mig att underkänna en sådan tillämpning. Ungefär så var innebörden i det talet, d. v. s. herr statsrådet ger vederbörande skolråd och lärare ett slags förhandsabsolution, därest de läsa andra huvudstycket. Detta innehåller, som bekant, själva kvintessensen i den kyrkliga dogmatiken. Jag förmodar då inte, att det egentligen behöver möta större svårigheter med de fjärde och femte huvudstyckena, som innehålla mera relativt periferiska saker, men av dogmatisk natur.

Då frågar jag: om nu Bolstad kommer nästa gång, stödande sig efter sin mening på den nya lydelse, som läroplanen fått, att göra precis som förut — vilket jag är fullkomligt förvissad om att Bolstad kommer att göra och säkerligen mångfaldiga församlingar utom Bolstad, sedan de fått bland annat inte blott denna indirekta uppmaning ifrån regeringens sida, utan också ifrån den

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

stora insamling, som ju redan lär vara övertecknad — om nu Bolstad gör det och frågan skulle komma inför regeringen, hur kommer då herr statsrådet att ställa sig? Att de ha läst andra huvudstycket, har han redan förut givit dem dispens för! Är det då så mycket värre att läsa fjärde och femte huvudstyckena? Det fattas nog allmänt ute i landet såsom att herr statsrådet varit så hyggelig och tillmötesgått de önskingar, som gingo ut på att man skulle öppna åtminstone en — ursäkt uttrycket — glugg, genom vilken de skulle krypa tillbaka till katekesundervisningen igen. Så kommer det nog att tillämpas i praktiken, det kunna herrarna vara förvissade om, och det är det, som gör denna fråga så vansklig.

Katekesen står inte här i samma ställning som bibeln och psalmboken, utan den har en helt annan, central karaktär i denna fråga, och det är därför det kommit att gå så med den. Jag tror förvisso, att min mycket värderade vän, herr ecklesiastikministern, menat så rätt och väl och ansett att det inte kan vara till skada alls, att de där moraliska utläggningarna av en stor del av budorden lästes; men det gäller, då man skriver en författning, att också tänka på tillämpningen, och det skulle vara rent förunderligt, om inte vad jag här sagt om den kommer att gå i uppfyllelse. Men då blir det också strid i olika församlingar. Det kommer att i en församling bli si och i en annan så, och det blir strid mellan olika partier inom församlingarna, mellan olika föräldragrupper. Jag tror, att om allting fått gå sin lugna väg, hade den där helt naturliga uppsvallningen efter den stora Rydéniska reformen så småningom kommit att lägga sig. Att det var agitation, som drev upp den till en viss svallhöjd, är klart, men det skulle ha gett sig så småningom. Nu tror jag, att det blir strid igen, och det vore väl, om inte de få rätt, som spå, att följden blir, att hela kristendomsundervisningen reser ut ur skolan. Vi få dock betänka, att sådana män, som biskoparna i kyrkomötet — jag läste utdrag därifrån i Svenska Morgonbladet och jag har hört det anföras här — gävo stort erkännande åt den Rydéniska undervisningsplanen. Det tyder på att alla, som vilja vara resonliga, böra kunna känna sig belåtna. Men blir det nu strid igen på allvar, då är det ingen, som vet, var det kommer att sluta! Och det beklagar jag av hela min själ, om det skulle gå därhän, så att vi inte kunna under bevarad religionsfrihet också bevara den gamla traditionen, d. v. s. med anknytning till denna religion, som varit våra fäders religion, tillägna oss den på det friare sätt, som nutiden kräver. Det vore mycket att beklaga. Men det är fara för att de herrar, som ha sätt vind, komma att få skörda storm.

Jag hoppas, att det inte skall komma att gå den vägen, men skall det förebyggas, tror jag inte det återstår någon annan väg än att man sörjer för att den Lindskogska reformen strykes bort och man återgår till det gamla.

Herr statsrådet **Lindskog**: Herr talman! Det är egentligen icke mycket, som jag behöver tillägga. Jag har det intrycket, att alla de frågor, som jag nu fått ställda till mig, dem har jag i verkligheten besvarat under de tvenne föregående yttranden jag haft; allt vad jag hade velat säga, har jag sagt, och i de orden har jag ingenting att ändra.

Den siste ärade talaren, min vän herr Hellberg, slutade sitt anförande med de orden, att han hoppades livligt, att icke den här »ukasen» skulle få med sig allvarliga följder, och det ha så många sagt — så säger herr Rydén, och så säga andra, som yttrat sig här. Jag skulle önska, att alla de herrar, som betyga sin utomordentliga kärlek till kristendomsundervisningen och sin livliga förhoppning, att icke den här ukasen, som de kalla den, skall medföra någon ofärd, att de litet grand ville svänga om uttryckssätten och i stället säga, att det lova vi heligt och dyrt att även om den här lilla förändringen kommer till stånd,

skola vi slå vakt om kristendomsundervisningen, vi skola lova att i alla väder skydda och stödja den. Men i stället säga herrarna provocerande, att ni hoppas, att den icke skall åstadkomma att kristendomsundervisningen tages bort. — *Statsverkspropositionen.* (Forts.)

Jag har fått åtskilliga underbara frågor ställda till mig, men någon underbarare fråga än den, som herr Hellberg ställde till mig, har jag icke fått och har jag icke kunnat drömma om, nämligen den frågan, vad jag en gång skulle göra, ifall det under de nuvarande förändrade förhållandena kom fram en ny nådeansökan från Bolstad, om de fortsatte att göra som de hittills gjort där. Ja, jag hör herr Hellberg nu säga, att det inte gällde någon nådeansökan, men någon annan ansökan har jag icke rätt att syssla med! Det är regeringsrätten, som avgör frågor om rätt och orätt. Gäller det en nådeansökan, ligger det till på en helt annan bog, och jag föreställer mig att, då herr Hellberg nu meddelats denna upplysning, han tager sin fråga tillbaka.

Sedan får jag säga, att jag kan på det livligaste ansluta mig till de ovanligt förståndiga ord, som herr Sandegård yttrade, och särskilt till det han började med, då han talade om berget och råttan. Det är sannerligen en oerhört uppblåst strid om detta, som i verkligheten innebär så otroligt mycket, mycket mindre än vad man velat göra det till. Vad innebär denna ändring, som jag här har tillåtit mig göra genom en kungörelse? Den innebär i verkligheten ingenting annat än huruvida man skall, om man går in på, vad herr Rydén kallat det för, den mest brännande punkten, få lära sig utantill eller icke ett och annat ord ur en trosbekännelse eller, rättare sagt, lära sig utantill en trosbekännelse på god prosa eller på dålig vers. På dålig vers få de efter herr Rydéns undervisningsplan lov att lära sig trosbekännelsen och göra det på ett mycket stort antal ställen i Sverige. Vad innebär detta, vad är skillnaden? Man talar här som om Luthers lilla katekes icke funnes intagen i skolschemat. Enligt herr Rydéns undervisningsplan finnes den i sjätte klassen! Där skola lärjungarna läsa Luthers lilla katekes såsom ett uttryck för Luthers uppfattning. Varje lärare skall således få undervisa i Luthers lilla katekes. Skillnaden är blott den, om de dessutom skola få lov att lära eleverna utantill ett mindre antal av dessa stycken, som de äro skyldiga att läsa innantill. Det är således precis samma principiella fråga, såsom jag nämnde förra gången, som, om man läser ett historiskt dokument, vilket som helst, att man får lov att läsa det eller det stycket därur utantill. Det är ingenting annat än ett principiellt tillämpande av en riktig tanke, sådan den finnes uttryckt i undervisningsplanen, den riktiga tanken, att man framför allt skall gå till urkunderna.

Nu säger herr Rydén, att han gjorde ett omfattande uttalande till statsrådsprotokollet, då han utfärdade sin undervisningsplan. Det gjorde han, men den gången låg saken ju helt annorlunda än nu. Den gången gick herr Rydén emot en enhällig skolöverstyrelses mening, och om jag ej misstager mig, var det till och med innan skolöverstyrelsen kom in med sitt utlåtande, som gick i annan riktning. Då är det helt naturligt, att departementschefen, som icke har något att stödja sig på i de officiella akterna, gör ett uttalande till statsrådsprotokollet. Det var dessutom en utomordentligt genomgripande, jag skulle vilja säga revolutionerande förändring. För min del har jag däremot haft att stödja mig på sådana officiella akter. Här är det endast fråga om en liten förändring, där jag för min del ansett, att jag tillämpat samma principer och, som jag uttryckte mig i mitt förra anförande, precis samma grundtanke, som redan finnes i undervisningsplanen. Jag hade därvid att stödja mig på de reserver inom skolöverstyrelsen, som äro de egentliga fackmännen på området, och jag har uttryckligen sagt, att den motivering för denna förändring, som skolöverstyrelsens minoritet kommit med, har jag godkänt och gjort till min egen.

Jag kan således icke inse, att jag under sådana förhållanden skulle haft skyldighet att göra något ytterligare uttalande. Herr Rydén har såsom en

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

utomordentligt stor förtjänst i sin undervisningsplan talat om dess smidighet. När jag hörde detta herr Rydén's fullt riktiga uttryck om sin undervisningsplan, kom jag att tänka på en gammal saga från min allra tidigaste barn-dom, som jag i dess helhet icke skall tynga kammarens protokoll med. Men slutet var detta, det var frågan om en österländsk konung, som tillkallade två spåmän för att spå sig, och resultatet blev det, att de i verkligheten spådde precis detsamma, men de framställde det i så olika ordalag, att den ene fick hundra dukater och den andre blev hängd. Jag skulle vilja säga, att så är det ungefär med den Rydén'ska undervisningsplanens smidighet och min kungörelse's oklarhet. Jag skulle lika gärna kunna påstå, att min kungörelse är smidig och herr Rydén's undervisningsplan oklar. Jag har samma smak som herr Rydén: att föredraga dukaterna framför galgen.

Jag tror verkligen icke, att det i grund och botten är någon så stor menings-skiljaktighet mellan herr Rydén och mig. Jag har alltid ställt mig så, att det här icke är fråga om något samvetstvång. Jag nämnde förra gången, att lärarna ju ha full rätt att ställa sig objektiva inför denna urkund. Deras ställning är precis lika objektiv, även om de ha rätt att säga till sina elever: det stycket skola ni lära er utantill. Någon skillnad i samvetstvång kan jag för min del icke se häri. Jag skulle vilja säga, såsom biskop Bergqvist sade i sitt vackra tal, att det förefaller mig, som om man skulle kunna komma till ett slags avspänning i denna fråga. Herr Rydén har sagt, att han intager en sådan ståndpunkt, som innebär liksom en mittlinje. Det kan man naturligtvis tvista om. Alla äro överens om, att kyrkan skall stå mitt i byn, men man kan tvista om vad som är mitten.

Man säger nu, att man river upp ny strid. Ja, herr Hellberg — liksom om det icke hade rätt strid, en väldig strid under dessa tio år! Jag har icke sett, att den striden visat tecken till avmattning, utan enligt min mening har den visat rakt motsatta tecken. Jag skulle för min del kunna säga vad herr Rydén så ofta säger, att man kan ha rätt att begära en tids frist för att se, hur denna nya moderata kungörelse verkar och om den faktiskt kommer att missbrukas. Jag är fullt övertygad, efter allt vad jag hört från olika håll, att den ej kommer att missbrukas. Ja, naturligtvis *kan* den missbrukas. Det var för resten en av våra biskopar, som berättade, att han för kort tid sedan, när han var ute på visitation i en skola och anställde ett förhör i psalmboken, först gladde sig, då han hörde, att barnen kunde varje psalm utantill, som han frågade dem på. Men till sist tyckte han, att det nästan gick för långt, att de kunde som ett vatten alla psalmer. Då vände han sig till en skolrådsledamot och frågade, hur det kom sig. Jo, svarade denne, det är rent olyckligt med den här läraren, ty sedan vi blevo av med Luthers lilla katekes, lär han dem så gott som hela psalmboken utantill. — Ja, nog kan det missbrukas alltid, men därtill ha vi ju våra folkskoleinspektörer för att tillse, att icke missbruk skola äga rum. Jag har den livliga tilltro till våra skolmyndigheter, till överstyrelsen, våra inspektörer och våra lärare — jag kan icke hjälpa det, att jag har det förtroendet även till våra lärare — att de ha en så hög känsla av sin ansvarsfulla ställning gentemot sina elever, att de söka välja ut det bästa stoff, vare sig det gäller bibeln, psalmboken eller katekesen. Och jag upprepar, att det är vida lättare att välja ut ur katekesen det som är gott än att välja ut det väldiga stoff, som finns i bibeln och psalmboken.

Jag vill sluta med att uttala den livliga förhoppningen, att man verkligen måtte komma till en avspänning, och jag för min del är förvissad om, att även herr Rydén skall kanske ändå vid närmare eftersinnande finna, att denna nya kungörelse ingalunda går stick i stäv med de riktiga principer, som han har framlagt i sin undervisningsplan av år 1919, utan att detta obestriddigen är fullständigt i rak linje med den och är en lojal tillämpning av densamma.

Herr Rydén: Jag ber kammaren om tillgift, men jag vill icke alldeles lämna å sido statsrådet Lindskogs argumentering. Han driver den satsen, att egentligen är det precis samma sak ur de synpunkter, jag företräder, om vi ha fri rätt att välja psalmer eller fri rätt att välja katekesstycken. Det kanske var en och annan av kammarens ledamöter, som tog intryck av detta. Han spetsade nu till det i sitt sista anförande på det sätt, att det är bättre att få läsa en dogm på god prosa än på dålig poesi, som det kunde finnas i psalmboken — — —. Herr statsrådet invänder nu, att orden ej föllo så, men åtminstone så uppfattade jag tankegången; det var ungefär det. Jag skulle vilja säga — vänd er till litet var, som har minne av psalmboken — att det är ju klart, att visst finns det ett dogmatisk innehåll i åtskilliga psalmer. Där finnas alla de kyrkliga dogmerna företrädda, helt visst; men det är på ett helt annat sätt, som det dogmatiska inslaget i en psalm träder en till mötes, än i en formulerad dogm. Om jag tager t. ex. den psalm, som nu sjunges i varenda kyrka var söndag — jag vet icke om det ändrats och blivit någon frihet genom det sista kyrkomötet — »Allena Gud i himmelrik», så är det ju intet tvivel om att icke denna psalm är en bekännelse till treenighetsläran. Men tro ni, mina herrar, att när barnen lära sig »Allena Gud i himmelrik må lov och pris tillhöra för all den nåd, han kärleksrik med oss har velat göra! Han jorden skänkt stor fröjd och frid. Ack! mänskan må väl glädjas vid Guds evigt goda vilja» o. s. v. — tro ni, att barnen eller de vuxna, som sjunga den i våra kyrkor, lägga in något dogmatiskt begrepp i detta? Det är poesien, det är stämmingsvärdet i det hela, men icke är det dogmatiken, som är det framträdande. Det är det som gör, att jag menar, att det icke är samma sak, om vi läsa en psalmvers, som innehåller en liten gnista dogmatik, som om vi läsa i Luthers förklaringar, vilka äro en direkt utläggning av Luthers dogmatik. Det är en falsk framställning att sammanställa i det hänseendet psalmerna och dogmatiken, att likställa psalmverser och Luthers förklaringar till katekesen.

Nu tror jag, att i allmänhet äro lärarna i det hänseendet mycket förståndiga. Det kan hända, att det finnes en och annan sådan som statsrådet Lindskog talade om, ehuru jag aldrig hört talas därom, men den man, som gjorde på det sättet, har brutit emot alla föreskrifter, som gälla om tjänsteplikt. Ifall han låter barnen lära sig halva psalmboken, har han stulit tid från andra ämnen och förgått sig — jag höll på att säga mot varje grundsats, som skall utmärka honom som tjänsteman. Sådana människor kan det finnas, men icke få vi räkna med det som normalt, utan det normala är, att det blir i vår rika och vackra skatt av psalmer, som det kanske blir tid för barnen att läsa en åtta eller tio psalmverser om året. Jag tror, att åtta à tio skulle kunna passa i en undervisningsplan i allmänhet. När man då har hela den svenska psalmboken att välja på, kunna vi vara övertygade, att lärarna icke frestas att i första hand taga de dogmatiska psalmerna, utan välja av de verkligt vackra saker, som finnas i svenska psalmboken, välja ut det förnämsta, och det är något annat än att utanläsa luthersk dogmatik.

Jag begärde emellertid ordet för att säga, att jag beklagar, att statsrådet och jag tydligen tala från alldeles olika utgångslägen. Antingen kan jag icke göra mig förstådd, eller kan icke herr statsrådet uppfatta min åskådning, när han på det sättet söker bagatellisera de motsättningar, som jag här tror mig ha funnit på grund av hans ovilja att göra ett bestämt och klart uttalande i fråga om den dogmatiska delen av Luthers lilla katekes. För mig är det ingen samvetssak, om barnen få läsa eller icke läsa det som är kristen etik, det som finnes i buden exempelvis. Det kan icke bli samvetssak, ty i stort sett äro människorna i en stat, som varit påverkad i årtusen av kristendomen, eniga om detta. Men det skulle kunna bli en samvetssak av stora mått för många

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

människor, om vi skulle få in i folkskolans kristendomsundervisning dessa rena dogmer om treenigheten, om Kristi båda naturer, den övernaturliga avlelsen och hela denna rad av sådant som tillskapats i äldre tider av kyrkomöten under den katolska tiden och sedermera i fortsättningen under den protestantiska. Det kan bli samvetssaker, och det är det som gör, att det kan bli en ohållbar ställning för den som håller på religionsfrihet i barndomsskolan, om man låter de moment av Luthers lilla katekes, som äro dogmatiska, komma med. Det har herr Hellberg uttryckt på tio gånger förträffligare sätt än jag förmår, då han här framförde kärnpunkten och hjärtpunkten i det hela.

Frågan är: skola vi kunna bevara en kristendomsundervisning i skolan, som icke är dogmatiskt inriktad, eller skall man driva det därhän, just genom att föra in dogmatiska och skiljande moment, att man skapar sådan strid, som man finner hos människor, som se på dessa dogmatiska ting så olika? Jag kommer icke för min del, liksom jag icke velat göra det i riksdagen, att försöka riva upp strid i denna sak. Men jag är övertygad om att många i likhet med mig här i kammaren finna just det förhållandet innebära en fara, att de icke kunna se i den nya författningen någon garanti mot att den dogmatiska kristendomsundervisningen åter införes i folkskolan. Då jag ser saken på det sättet, kan jag naturligtvis ej vara med om att förhålla mig overksam, när man icke kan från statsrådsbänken, som jag hade hoppats, få ett uttalande och en garanti, som avlägsnar farhågorna. Jag har icke, om jag nu skall tala om fred, kastat en stridshandske, men herr statsrådet har icke — jag vill icke säga velat, ty det kanske han vill — men icke funnit det förenligt med sin ställning att här giva den förklaring, som hade kunnat häva de farhågor, vilka uppstått hos dem, som tänka lika med mig.

Herr Bergman: Endast en kort replik till min värderade bankkamrat, herr Hellberg, och en lika kort till herr Rydén.

Herr Hellberg underkände den jämförelse, som jag gjorde med ställningen vid övergången till 1819 års psalmbok. Han sade, att den gången var det ett helt folks ungdom, vilken komme från oliktankande hem. Det resonemanget faller fullständigt till marken, ty i den gällande av herr Rydén kontrahierade undervisningsplanens anvisningar föreskrives ju just psalmboken, alltså »en konfessionell skrift utgiven av ett visst kyrkosamfund». Den är rekommenderad till partiell utläsning. Jämförelsen är alltså icke så missvisande, som herr Hellberg ville göra gällande, alldeles oavsett det förhållandet att även de psalmsjungande kyrkobesökarna säkerligen äro i många stycken oliktankande, ehuru de nominellt tillhöra ett och samma kyrkosamfund. Så länge man föreskriver utläsning av psalmboken enligt den av herr Hellberg gillade Rydéniska undervisningsplanen, kan man icke framföra den argumentation han använde.

För min del önskar jag, i likhet med herr Hellberg, en undervisning som icke är dogmatisk och i vilken även de kunna deltaga, som tillhöra andra samfund än svenska statskyrkan. Därför bör man varken ålägga till inlärande konfessionellt dogmatiserande psalmer eller konfessionellt stridiga delar ur Luthers lilla katekes. Jag tror, att vi på den punkten kunna bli ense, men det finnes icke den minsta garanti för att man får mindre konfessionalism i sig av vissa psalmer än av vissa katekesord. Jag har hört lektioner, där det förekommit fullt lika mycken konfessionalism i de inlärdas psalmverserna som i Luthers katekes. Det var för att undvika ett olämpligt urval, som jag efterlyste en auktoritativ textsamling. Där kunde även ges råd angående de lämpligaste psalmverserna. Detta med anledning av vad herr Hellberg sade.

Herr Rydén yttrade i sin polemik mot mig, att det icke var så mycket att

fästa sig vid vad jag sade, ty min mentalitet var sådan, att jag »icke tyckte om ordning», eller hur orden föllo sig. Jag skulle ha »suckat under ordningen i läroverken» tyckte jag också att han sade. Jag har visst icke suckat, och jag har aldrig hört talas om någon lärare, som suckat under ordning. Det finns däremot tyvärr en och annan, som kunnat ha anledning att sucka under ordning. För egen del har jag haft förmånen att icke tillhöra dem som behövt sucka av den anledningen, och jag tror för övrigt att lärare av den typen numera äro mer sällsynta än förr. Herr Rydén har fullständigt misstagit sig på vad han kallar min mentalitet, och jag förstår för övrigt icke heller vad den har för sammanhang med här debatterade fråga.

Vidare polemiserade herr Rydén mot mig under åberopande av att han inskränkt timantalet för kristendomsundervisningen i folkskolorna. Men jag hade ju varken nu eller vid något annat tillfälle gjort någon anmärkning mot den åtgärden. Vad jag anmärkte på gällde bryskheten i det absoluta förbudet mot att lära sig det allra minsta utantill ur en viss bok. Detta gör på mig i någon mån intryck av en intolerans, som icke stämmer överens med de liberala grundsatser, som jag alltid varit anhängare av. Vidare gjorde herr Rydén gällande, att undervisningsplanen blivit utarbetad och genomförd under mycket och omsorgsfullt arbete av honom. Det är jag fullt övertygad om, och icke heller på den punkten hade jag gjort någon som helst anmärkning. Icke heller menade jag, att herr Rydéns verk hade utförts under något förhastande i avseende på tiden. Det var icke fråga om att det skulle brustit någonting i arbete och flit från herr Rydéns sida. Det var icke det jag menade med bryskhet. Jag uttryckte mig ju dock ganska tydligt i det avseendet. Det var statsklokheten i det absoluta förbudet beträffande varje Luthers ord, som jag tillät mig draga i tvivelsmål.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 22, angående avstående till Nynäshamns köping av viss telegrafverket tillhörig mark.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Möller* m. fl. väckta motionen, nr 21, angående utökning och effektivisering av yrkesinspektionsverksamheten.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott herr *Sandéns* motion, nr 60, om utredning angående rundradions överförande i statens händer.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Johansson, Johan Pcter*, väckta motionen, nr 68, angående användningen av vissa delar av de till fjärde flygkåren upplåtta egendomarna å Frösön.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:
 nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet
 avgivna berättelse; och
 nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande
 riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Föredrogs och godkändes riksdagens kanslideputerades memorial nr 1, an-
 gående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Herr *Olsson, Oscar*, väckte en motion, nr 69, om förändringar i undervisnings-
 planen för folkskolan med hänsyn till kristendomsundervisningen.

Motionen hänvisades till ett tillfälligt utskott.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 70, av herr *Larsson, Johan August*, m. fl., angående reducering och reg-
 lering av vattenfallsstyrelsens taxor för till landsbygden levererad elektrisk
 kraft; samt

nr 71, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., angående frågan om anskaffande av
 ett nytt postångfartyg för leden fastlandet—Öland.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 72, av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö, om anslag till understöd åt samman-
 slutningar för fredsarbetets främjande;

nr 73, av herr *Johansson, Johan Peter*, i anledning av Kungl. Maj:ts i stats-
 verkspropositionen gjorda framställning om anslag till den frivilliga skytterö-
 relsens främjande;

nr 74, av herr *Reuterskiöld*, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropo-
 sitionen gjorda framställning rörande organisation av försvarets centrala led-
 ning och förvaltning;

nr 75, av herrar *Roos* och *Hellberg*, angående landshövdingens rätt att bibe-
 hålla uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för bankaktiebolag
 eller solidariskt bankbolag m. m.;

nr 76, av herr *Ström, Fredrik*, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverks-
 propositionen gjorda framställning om anslag till nybyggnadsarbeten vid cen-
 tralfängelset å Långholmen;

nr 77, av herr *Schlyter* m. fl., om anslag till svenska eldbegängelseföreningen;

nr 78, av herr *Ekman*, om anslag till utbildningskurs i kriminalteknik m. m.
 för åklagare och polismän;

nr 79, av herr *Tjällgren* m. fl., om anslag till en tillfartsväg till inlandsba-
 nan inom Tåsjö socken;

nr 80, av herr *Johansson, Johan Peter*, m. fl., om anslag till iståndsättande
 av Ovikens ödekyrka;

nr 81, av herr *Pauli*, angående avlöningsförbättring för sådan ordinarie äm-
 neslärarinna vid högre lärarinneseminariet, som innehar behörighet till adjunks-
 befattning vid allmänt läroverk;

nr 82, av herr *Olsson, Oscar*, om anslag till bokinköp och bokbindning för
 läroverksbibliotek;

nr 83, av herr *Pauli*, om anslag till anordnande genom infödd lärare av un-
 dervisning i franska vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter;

nr 84, av herr *Olsson, Oscar*, om understöd åt enskilda läroanstalter med friare undervisning;

nr 85, av herr *Olsson, Oscar*, om anslag till biblioteksverksamheten ombord å svenska handelsfartyg;

nr 86, av herr *Johansson, Johan Peter*, om ökat anslag till svenska skolmuseet;

nr 87, av herr *Johansson, Johan Peter*, m. fl., om höjning av anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter; samt

nr 88, av herr *Rosén* m. fl., om anslag till byggande av enskilda utfartsvägar.

Herr *Frändén* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 89, angående vissa tjänstemäns i väg- och vattenbyggnadsdistrikten förmåner efter överförande till indragningsstat.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 90, av herr *Ström, Fredrik*, om upphävande av tullen å tryckpapper, konsttryckpapper och planschtryck;

nr 91, av herr *Reuterskiöld*, om sänkande av repartitionstalet på jordbruksfastighet; samt

nr 92, av greve *Lagerbjelke*, om ändrad lydelse av 25 § 1 mom. kommunal-skattelagen.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 93, av herr *Kvarnzelius* m. fl., om gratifikation åt vaktmästaren hos statsutskottet O. V. F. Sondéns änka;

nr 94, av herr *Gustafsson, Karl*, om pension från Vadstena krigsmanshuskassa åt f. d. soldaten A. Ekström; samt

nr 95, av herr *Åkerberg* och herr *Karlsson, Gottfrid*, om pension åt läkaren vid statens järnvägars huvudverkstad i Örebro H. J. E. Larsson.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 96, av herrar *Roos* och *Bodin*, om utsträckning av tiden för jakt å al-fågel;

nr 97, av herr *Andersson, Henrik*, m. fl., om höjning av statens skogsutdikningsanslag; samt

nr 98, av herr *Boberg* m. fl., om anslag till premiering av smärre frukt- och köksväxtodlingsföretag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 21 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 15 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott den av herr *Larsson, Johan August*, m. fl. väckta motionen, nr 70, angående reducering och reglering av vattenfallsstyrelsens taxor för till landsbygden levererad elektrisk kraft.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
 nr 71, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., angående frågan om anskaffande av ett nytt postångfartyg för leden fastlandet—Öland; samt
 nr 89, av herr *Frändén* m. fl., angående vissa tjänstemäns i väg- och vattenbyggnadsdistrikten förmåner efter överförande till indragningsstat.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
 nr 99, av herr *Schlyter* m. fl., om ersättning åt nämndemän för med nämndemansuppdragets utförande förenade resekostnader;
 nr 100, av herr *Möller* m. fl., om förnyad utredning rörande det svenska försvarsväsendets ändamålsenlighet m. m.;
 nr 101, av herr *Hammar skjöld, Carl Gustaf*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående omorganisation av försvarets centrala ledning och förvaltning;
 nr 102, av herr *Hammar skjöld, Carl Gustaf*, angående ändrad organisation av vissa infanteritruppförband;
 nr 103, av herr *Hammar skjöld, Carl Gustaf*, angående förbättrade avlöningsförhållanden för äldre subalternofficerare och marinintendenter;
 nr 104, av herr *Hammar skjöld, Carl Gustaf*, angående förberedelser för modernisering och nyanskaffning av fältartillerimateriel;
 nr 105, av herr *Rydén*, angående revisionskommisarietjänsternas i arméförvaltningen placering i lönegrad;
 nr 106, av herrar *Lindgren* och *Åkerberg*, om inrättande av en regementsläkarbeställning inom flygstyrelsen;
 nr 107, av herr *Gustafson, Fritiof*, m. fl., om statens övertagande av de s. k. Kinnekulleverken för framställning av bränsle ur skiffer;
 nr 108, av herr *Möller* m. fl., om anslag till utförande av produktiva offentliga arbeten;
 nr 109, av herr *Bergman* m. fl., om förhöjning av anslaget till främjande av nykterhetsnämndernas verksamhet;
 nr 110, av herr *Thorberg*, om fortsatt utgivande av publikationen Yrkesinspektionens verksamhet;
 nr 111, av herr *Granath* m. fl., om statsbidrag till Österfärnebo kommun för anordnande av en provinsialläkarbostad;
 nr 112, av herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad, om anslag till svenska brandkårens riksförbund;

nr 113, av herr *Hammar skjöld, Carl Gustaf*, angående inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare;

nr 114, av herrar *Bergqvist* och *Hansén*, angående inlandsbanans framdragande över Bergnäsudden och Strömholm;

nr 115, av herrar *Bergqvist* och *Hansén*, om ökat anslag för byggande av tillfartsvägar till inlandsbanan;

nr 116, av herr *Sundberg* m. fl., om ökat anslag för statsunderstödda fiskehamnar;

nr 117, av herr *Leander* m. fl., om tillfällig löneförbättring åt direktören vid statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona;

nr 118, av fröken *Hesselgren*, angående övergångsbestämmelser för vissa kvinnliga posttjänstemän;

nr 119, av herr *Bärg* m. fl., om ökat anslag till upprätthållande av kontrollstyrelsens verksamhet;

nr 120, av herr *Fehr*, angående dels ökning av antalet tullkontrollörer, dels ock anslag till resestipendier åt tulltjänstemän;

nr 121, av herr *Österström* m. fl., om ökat anslag till landsarkivbyggnad i Härnösand;

nr 122, av herrar *Westman* och *Björnsson*, angående bibliotekariens vid stifts- och landsbiblioteket i Linköping placering i lönegrad;

nr 123, av herr *Westman*, om anslag till konservering av riksarkivets medeltida sigillbestånd;

nr 124, av herr *Ström, Fredrik*, om anslag till fotografering av nationalmuseets konstsamlingar;

nr 125, av herr *Ström, Fredrik*, om anslag till utländska studieresor för nationalmuseets tjänstemän;

nr 126, av herr *Björnsson* m. fl., om anslag till täckande av utgifter för nationalmuseets depositionsavdelnings konstbildande verksamhet;

nr 127, av herr *Fehr*, om ökat statsbidrag till tryckning av doktorsavhandlingar vid högskolorna i Stockholm och Göteborg;

nr 128, av herrar *Lindgren* och *Åkerberg*, om inrättande av en ny lektorstjänst vid tekniska gymnasiet i Örebro;

nr 129, av herr *Björck*, angående ändrade grunder för understöd till skolbibliotek;

nr 130, av herr *Björck*, om ökat anslag till nyanskaffning av materiel för undervisning i anatomi och fysiologi vid gymnastiska centralinstitutet;

nr 131, av herr *Björck*, om ökat anslag till understöd åt s. k. friluftsläger för skolbarn;

nr 132, av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö, om anslag till Malmö musikkonservatorium;

nr 133, av herr *Hansson, Sigfrid*, om anslag till konferensen mellan de centrala organen för folkbildningsarbetet;

nr 134, av herr *Hansson, Sigfrid*, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar;

nr 135, av herr *Wagnsson* m. fl., om anslag till anordnande av kurser i esperanto;

nr 136, av herr *Hansson, Sigfrid*, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till understöd för undervisningsmateriel åt kommunala anstalter för yrkesundervisning;

nr 137, av herr *Thorberg*, om understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda skolor för yrkesundervisning;

nr 138, av herr *Rydén*, om anslag till fortsatt utgivande av verket »Sve-
riges kyrkor, konsthistoriskt inventarium»;

nr 139, av herr *Almkvist* m. fl., om ökat anslag till bestridande av med
landsmålsundersökningar i riket förenade kostnader; samt

nr 140, av herr *Almkvist*, om provisorisk avlösningsförbättring till vissa lä-
rarinnor i hushållsgöromål och i kvinnlig slöjd.

Herr *Wagnsson* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 141,
om utredning rörande förståtligande av samtliga kommunala mellanskolor
m. m.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 142, av fröken *Hesselgren*, om anslag till understöd åt elever vid stats-
understödda skolor för husmodersutbildning;

nr 143, av herr *Larsén*, om ökat anslag till befrämjande av praktisk lärlings-
utbildning hos hantverksmästare; samt

nr 144, av herr *Österström*, om bibehållande av 1:a maskinistklassen vid na-
vigationsskolan i Härnösand.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 145, av herr *Frändén* m. fl., om restitution till Svegs kommun av erlagd
stämpelskatt för en till kommunen gjord donation; och

nr 146, av herr *Nordborg*, om utredning angående maskinistbehörighet för
personer, som avlagt examen vid vissa tekniska läroanstalter.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 147, av herrarna *Björnsson* och *Wahlmark*, om höjd skatt vid utskiftning
av aktiebolags och solidariska bankbolags tillgångar;

nr 148, av herr *Gabrielsson* m. fl., om sänkning av repartitionstalet för jord-
bruksfastighet;

nr 149, av herr *Bärg* m. fl., om upphävande av förbudet mot användning av
sackarin vid tillverkning av svagdricka m. m.; samt

nr 150, av herr *Nilsson*, *Petrus*, m. fl., om höjd tull å havregryn.

Herr *Löfgren* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 151,
rörande åtgärder till jordbrukets fromma.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 152, av herr *Ström*, *Torsten*, om underhåll från Vadstena krigsmanshus-
kassa åt före soldaten J. J. Hultqvist;

nr 153, av herr *Granath*, om årligt understöd åt förra städerskan vid statens
järnvägar Augusta Pettersson; samt

nr 154, av herr *Wallen*, om pension åt tullvaktmästaren Axel Anderssons
änka.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 155, av herr *Schlyter*, angående utredning om ändring i gällande bestämmelser om laglott;

nr 156, av herr *Fehr* och herr *Larson, Edward*, angående utredning om ändring i gällande bestämmelser om laglott;

nr 157, av herr *Ekman*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om testamente m. m.;

nr 158, av herr *Ekman*, angående giltigheten av testamentariskt förordnande rörande samlingar av böcker, brev och handlingar m. m.;

nr 159, av herr *Björck*, om vidgad rätt till eftergift från bestämmelserna i lagen om skyddskoppymning;

nr 160, av herr *Hammar skjöld, Carl Gustaf*, angående ändring i §§ 24 och 27 värnpliktslagen; samt

nr 161, av herr *Möller* m. fl., om utvidgning av tillämpningsområdet för lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 162, av herrar *Sandegård* och *Linders*, om rätt för församlings prästerskap att under visst antal söndagar förrätta högmässa efter fritt vald ritual;

nr 163, av herr *Rosén*, angående lindring av arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord;

nr 164, av herr *Frändén*, om utredning angående förenklat förfarande vid upplåtelse av jord från ecklesiastiska löneboställen till kommuner samt allmänna verk och inrättningar;

nr 165, av herr *Möller* m. fl., om utredning i syfte att bereda arbetare skydd mot vräkning vid arbetskonflikter;

nr 166, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., om lagstiftning till förhindrande av tillverkning eller saluhållande av margarin eller produkter därav, vari smör, mjölk eller grädde ingå;

nr 167, av herr *Sandén*, om undersökning rörande tillämpningen av 1927 års arrendelagstiftning m. m.; samt

nr 168, av herr *Sandén*, om tillfällig inskränkning i utlämnandet av egna-hemslån för inköp av arrendegårdar, för vilka de sociala arrendelagarna gälla.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 169, av herr *Rosén* m. fl., om befrielse för kronotorpare m. fl. i de sex nordligaste länen från återbetalningsskyldigheten för visst statsbidrag;

nr 170, av herr *Gustafsson, Karl*, m. fl., om ökat anslag till avlönande av assistenter hos lantbruksingenjörer och lantbruksstipendiater;

nr 171, av herr *Gustafson, Fritiof*, om statsbidrag till hushållningssällskapen för anställande av täckdikningsassistenter;

nr 172, av herr *Gustafson, Fritiof*, angående ändrade villkor för betesförbättringslån;

nr 173, av herr *Jönsson*, om ökade anslag till Sveriges utsädesförening; samt

nr 174, av herr *Andersson, Karl*, om försäljning av visst område från krono-egendomen Skenäs kungsgård.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 175, av herr *Frändén*, om utredning rörande städernas deltagande i det allmänna väghållningsbesvärets utgörande;

nr 176, av herr *Möller* m. fl., om utredning rörande allmän, lika och direkt rösträtt inom specialdistrikt för väghållning m. m.; samt

nr 177, av herr *Möller* m. fl., om beredande av ökade möjligheter för lantarbetare m. fl. att erhålla egna jordbruk.

Herr *Bärg* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag beträffande dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Denna motion hänvisades, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt motionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Herr *Möller* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 179, om fastställande av en bemanningsskala för svenska fartyg.

Denna motion blev på begäran bordlagd.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 9.45 på aftonen.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.46 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 21 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 9.45 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 180, av herrar *Almkvist* och *Schlyter*, angående ändring i vissa tjänsteförhållanden i patent- och registreringsverket;

nr 181, av herr *Hansén* m. fl., om tilläggsbidrag till vissa väganläggnings- och brobyggnads- m. fl. företag;

nr 182, av herr *Rosén* m. fl., om ökat anslag till byggande av tillfartsvägar till inlandsbanan;

nr 183, av herr *Rosén* m. fl., om ökat anslag till byggande av ödebygdevägar i Norrbottens m. fl. län;

nr 184, av herr *Rosén* m. fl., om ökat anslag till byggande av enkla bygdevägar;

nr 185, av herr *Almkvist*, om anslag till framdragande av en elektrisk högspänningsledning från Sörfors kraftstation till skolhemmet i Risbäck; samt nr 186, av herr *Pålsson*, om anslag till vissa arbeten beträffande torvkolningsmetoden.

Herr *Asplund* väckte nedannämnda motioner:

nr 187, om anslag till fraktlindring för råvaror och järn för möjliggörande av inhemsk järntillverkning av norrbottensmalm m. m.; samt nr 188, om beredande av arbetstillfällen åt vissa arbetslösa i Porjus.

Dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

Herr *Johansson, Johan*, väckte en motion, nr 189, om höjning av tullen å ost.

Denna motion hänvisades till bevillningsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:

nr 190, av herr *Bergman* m. fl., om pension åt förra skolföreståndarinnan Anna Sandström;

nr 191, av herr *Bergman*, om pension åt f. d. teckningsläraren K. N. Jahnsöns änka;

nr 192, av herr *Julin, Teodor*, och herr *Ström, Fredrik*, om pension åt teaterdirektören Albert Ranft; samt

nr 193, av herr *Julin, Teodor*, om inrättande av s. k. kyrktelefon inom riksdagshuset.

Herr *Westman* avlämnade nedannämnda av honom m. fl. undertecknade motioner:

nr 194, angående ledningen av undersökningarna av svenska ortnamn; och nr 195, om anslag till bestridande av kostnader för ortnamnsundersökningarna i riket.

Dessa motioner hänvisades, nr 194 till bankoutskottet och nr 195 till statsutskottet.

Avgåvos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 196, av herr *Rosén*, om upphävande av bestämmelsen om revaccination av fast anställt manskap vid hären och marinen samt av värnpliktiga; och

nr 197, av herr *Möller* m. fl., om lagstiftning rörande blindhetsersättning.

Avgåvos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 198, av herr *Gustafson, Fritiof*, och herr *Lundell*, angående viss reglering av avlöningsförmånerna för tre befattningshavare vid statens frökontrollanstalt;

nr 199, av herr *Rosén*, om viss ändring av gällande bestämmelse angående prissättningen å tjärved inom Västerbottens och Norrbottens läns kronoparker;

nr 200, av herr *Gustafson, Fritiof*, om anslag till undersökning beträffande betesgräsets skörd och konservering; samt

nr 201, av herr *Hansén* m. fl., om åtgärder för bildande av nya jordbruk och åstadkommande av kolonisation på Bromska stiftelsens egendom.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 202, av herr *Granström*, om utredning rörande åtgärder för utjämning av vägskattebördan;

nr 203, av herr *Granström*, om utredning rörande ökad användning av automobilskattemedel för bestridande av kostnaderna för vägväsendet;

nr 204, av herr *Julin, Teodor*, angående vissa mindre förändringar i riksdagens arbetsformer;

nr 205, av herr *Lindhagen*, om den sociala jordfrågans återupptagande till övervägande i hela dess vidd;

nr 206, av herr *Lindhagen*, om biläggande genom social lagstiftning eller annorledes av uppkomna stridigheter mellan skogsbolag och arrendatorer i Värmland;

nr 207, av herr *Lindhagen*, om omedelbar lagstiftning för komplettering av ofullständiga jordbruk, utbrutna ur skogsbolags domäner;

nr 208, av herr *Lindhagen*, om en eventuell rättsorganisation av egnahemsrörelsen med dess frigörelse från hushållningssällskapen m. m.;

nr 209, av herr *Lindhagen*, om totalavverkning, uthållighetsbruk och sockenallmänningar;

nr 210, av herr *Lindhagen*, om egen representation i riksdagen för lappbefolkningen;

nr 211, av herr *Lindhagen*, om förhållandet mellan Arjeplog- och Kareuandolapparna samt lappförfattningarnas anknytning till det levande livet;

nr 212, av herr *Lindhagen*, om hinder för renbetet genom avbarkning av timmer i skogarna;

nr 213, av herr *Lindhagen*, om en omedelbar och fullständig svensk avrustning med bibehållande allenast av en ordningsmakt;

nr 214, av herr *Lindhagen*, om anslag till fredsrörelsen;

nr 215, av herr *Lindhagen*, om Kelloggspakten och Folkförbundsakten — en allmän revision av den senare;

nr 216, av herr *Lindhagen*, om Kelloggspakten och Folkförbundsakten — den senares komplettering med bestämmelser mot tullkriget och s. k. dumping;

nr 217, av herr *Lindhagen*, om Kelloggspakten och Folkförbundsakten — den senares komplettering med betoning av den fullständiga avrustningen såsom mål;

nr 218, av herr *Lindhagen*, om Kelloggspakten och Folkförbundsakten — den senares komplettering med ett erkännande av nationernas självbestämmerätt i alla världsdelar; samt

nr 219, av herr *Lindhagen*, om Kelloggspakten och Folkförbundsakten — den senares komplettering med betonande, att antagandet av ett världsspråk är ett oavvisligt mål för fredsrörelsen.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 9.57 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.